

Henna Sillanpää

”Sitä asiakkaan voimaannuttamista tai sellast kannustamista siinä hetkessä, kun tuntuu, että ne laskupinot on kasvanut taivaisiin”

Aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö

Opinnäytetyö

Syksy 2020

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Henna Sillanpää

Työn nimi: ”Sitä asiakkaan voimaannuttamista tai sellast kannustamista siinä hetkessä, kun tuntuu, että ne laskupinot on kasvanut taivaisiin”: Aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö

Ohjaaja: Hemminki Arja, lehtori, YTT

Vuosi: 2020

Sivumäärä: 72

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia aikuissosiaalityössä tehtävää taloussosiaalityötä ja ihmisten kokemaa vähävaraisuutta ja siihen liittyviä tunteita. Tehtävänä oli selvittää, miten työntekijät toteuttavat työssään taloussosiaalityötä, jotta se tukee ja edistää asiakkaan omaa taloudellista toimintakykyä ja selviämistä. Lisäksi tavoitteena oli kuvata, mitkä asiat tuottavat nykyaikana asiakkaille vähävaraisuutta ja minikälaisia tunteita vähävaraisuus sekä avun hakeminen heille aiheutti.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan määritelmiä sosiaalityö, aikuissosiaalityö sekä taloussosiaalityö ja perehdytään siihen, millaisia ovat taloussosiaalityön ulottuvuudet sekä psykososiaalinen työ. Näiden lisäksi tarkastellaan köyhyyden ja velkaongelmien määritelmää sekä niiden riskitekijöitä ja seurauksia yksilön tai hänen perheensä elämään. Tutkimus on toteutettu Etelä-Pohjanmaan alueella kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen avulla käyttäen aineiston keräämisessä apuna teemahaastattelua. Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimustulosten perusteella aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö on asiakkaan monimuotoista tukemista, jossa yhteistyötahot koettiin merkitykselliseksi avuksi ja tueksi. Asiakkaan taloudellista toimintakykyä tuetaan ja edistetään aikuisosiaalityössä taloussosiaalityön keinoin asianajon, kohtaamisen sekä työmenetelmien kautta. Joissain tilanteissa työntekijän oli oltava asiakkaan ääni korjatakseen tai edistääkseen asiakkaan tilannetta ja oikeuksia. Työntekijän on saatava asiakkaan tilanteesta ymmärrys ja sen mukaan annettava suunniteltu tuki erilaisin menetelmin sekä työvälinein. Tutkimuksessa esille tulleet vähävaraisuutta tuottavat tekijät ja vähävaraisuuteen liittyvät tunteet ja lisäongelmat vahvistivat aikaisempia tutkimustuloksia. Vähävaraisuuteen ja avun hakemiseen liittyy suurta häpeää, minkä vuoksi avun hakeminen saattaa viivästyä.

Avainsanat: aikuissosiaalityö, taloussosiaalityö, taloudellinen toimintakyky, vähävaraisuus, velkaantuminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Henna Sillanpää

Title of thesis: "Empowering or encouraging the customer the moment it feels like the stacks of bills have grown up to the sky": Financial Social Work as Part of Adult Social Work

Supervisor(s): Hemminki Arja, Senior Lecturer, PhD

Year: 2020

Number of pages: 72

Number of appendices: 3

The purpose of this thesis was to explore the financial social work done in adult social work and people's experienced deprivation and the feelings related to it. In addition, the target was to find out how employees carry out financial social work in their work, so that it supports and promotes the customer's own financial capacity and survival. Furthermore, the aim was to describe what aspects cause customers to be deprived today, as well as what feelings the deprivation and reaching for help caused them.

The theoretical frame of reference of the thesis deals with the definitions of the concepts of social work, adult social work and financial social work, and familiarization with the dimensions of financial social work and psychosocial work. In addition to these, the definition of poverty and debt problems, their risk factors and consequences for the life of an individual or his family. The study was carried out in South Ostrobothnia using a qualitative research method with a theme interview. The research material was analyzed using data-based content analysis.

Based on the results of this study, financial social work in adult social work is multi-dimensional support for the client, where the cooperation parties were perceived as meaningful help and support. The financial ability of the client is supported and promoted in adult social work through advocacy, encounter and working methods. In some situations, the employee had to be the voice of the customer to correct or advance the client's situation and rights. The employee must gain an understanding of the customer's situation and provide the planned support using various methods and tools. The low-sufficiency factors and feelings and additional problems related to deprivation revealed in the study reinforced previous studies. There is great shame about deprivation and seeking help, which can delay reaching for help.

Keywords: adult social work, financial social work, financial capability, deprivation, incurring of debts

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
1 JOHDANTO.....	7
2 SOSIAALITYÖ JA AIKUISSOSIAALITYÖ.....	9
2.1 Sosiaalityön määrittelyä.....	9
2.2 Aikuissosiaalityön määrittelyä.....	11
2.3 Aikuissosiaalityössä tehtävä psykososiaalinen työ.....	13
3 TALOUSSOSIAALITYÖ.....	15
3.1 Taloussosiaalityön määrittelyä.....	15
3.2 Taloussosiaalityön ulottuvuudet vahvistamassa taloudellista toimintakykyä.....	17
3.3 Taloussosiaalityön etiikka.....	18
4 KÖYHYYS JA VELKAANTUMINEN.....	20
4.1 Köyhyyden määrittäminen ja köyhyyden riskitekijät.....	20
4.2 Velkaongelman määrittäminen ja velkaongelmien riskitekijät.....	23
4.3 Köyhyyden ja velkaongelmien seurauksia.....	25
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	29
5.1 Tutkimuksen tausta, tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	29
5.2 Tutkimusprosessin kuvaus.....	30
5.3 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmä.....	31
5.4 Haastattelut ja tutkimusaineiston analysointi.....	32
5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	34
6 TUTKIMUSTULOKSET.....	38
6.1 Haastateltavien taustatiedot.....	38
6.2 Aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö.....	38
6.2.1 Työntekijöiden kuvaus taloussosiaalityöstä.....	38
6.2.2 Yhteistyön merkitys taloussosiaalityössä.....	40
6.2.3 Taloussosiaalityön etiikka.....	42

6.2.4 Työntekijän mahdollisuus auttaa asiakasta.....	43
6.3 Taloudellisen toimintakyvyn tukeminen ja edistäminen taloussosiaalityön avuin	44
6.3.1 Taloudellisen tilanteen selvittäminen ja hallintaan saaminen	44
6.3.2 Työntekijän ja asiakkaan yhteistyö.....	46
6.3.3 Menetelmät ja työvälineet toimintakyvyn tukemiseksi	47
6.4 Vähävaraisuuden merkitys.....	49
6.4.1 Vähävaraisuuden ja taloudellisten ongelmien riskitekijät	49
6.4.2 Vähävaraisuudesta ja taloudellisesta tilanteesta johtuvat ongelmat	50
6.4.3 Vähävaraisuuden ilmeneminen.....	52
6.5 Avun hakemiseen liittyvät tunteet.....	53
6.5.1 Avun hakeminen ja tunteet.....	53
6.5.2 Asiakkaiden suhtautuminen taloussosiaalityöhön työntekijöiden näkökulmasta.....	54
6.5.3 Tunteet avun saamisesta.....	55
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	57
8 POHDINTA	62
LÄHTEET	66
LIITTEET.....	72

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Taloudellista toimintakykyä vahvistava tuki sosiaalityössä.....	18
Taulukko 1. Esiintyvyys yhteistyötahoksi työntekijöiden haastatteluissa.....	40
Taulukko 2. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset	61
Taulukko 3. Esimerkki aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä.....	1

1 JOHDANTO

Taloussosiaalityötä on alettu kehittämään viimeisten vuosien aikana vastaamaan lisääntyneeseen vähävaraisuuteen ja ylivelkaantumiseen. Taloussosiaalityössä ei ole kyse uudesta asiasta, vaan taloussosiaalityö menee sosiaalityön perusjuurille, jossa on pitkään työskennelty köyhien kanssa ja köyhyyden vähenemisen puolesta. Vähävaraisuus ja ylivelkaantuminen ovat nykyaikana yhteiskunnallisia ongelmia, jotka vaikuttavat suoraan ja välillisesti yksilöön sekä yhteiskuntaan. Yksilötasolla talousongelmat vaikuttavat fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, ja yhteiskunnallisella tasolla ne tuottavat yhteiskunnalle korkeat taloudelliset ja sosiaaliset kustannukset. Talousongelmat voivat kohdistua keneen tahansa elämäntilanteiden muuttuessa. Tästä esimerkkinä koronapandemia, joka vaaransi monen toimeentulon ja lisäsi ihmisten köyhyyttä entuudestaan.

Aloitimme Suomessa vuoden 2020 lukemalla eri lähteistä, että maksuhäiriörekisterissä oli ennätysmäärä ihmisiä. Vuoden 2019 lopussa Suomen Asiakastieto Oy:n rekisterissä oli 386 700 henkilöä, jolla oli maksuhäiriömerkintä. He saivat vuoden 2019 aikana kaikkiaan 1,8 miljoonaa uutta maksuhäiriömerkintää, joka on 20 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna. (Suomen Asiakastieto Oy 2020.) Yksilöiden ja perheiden talousongelmat ovat jatkuvassa kasvussa. Viimevuosina mediassa on ollut paljon esillä talousongelmaisten ja ylivelkaantuneiden tarinoita. Tarinoiden avulla pyritään heikentämään talousongelmiin liittyviä tabuja ja madaltaa kynnystä avun hakemiseen ajoissa.

Tässä opinnäytetyössä keskitytään enemmän siihen, minkälaisia tapoja ja mahdollisuuksia aikuissosiaalityössä on tehdä taloussosiaalityötä siten, että se tukee asiakkaan omaa taloudellista toimintakykyä ja taloudellista selviytymistä. Opinnäytetyössä tuodaan lisäksi esiin nykyaikana vähävaraisuutta tuottavia asioita ja vähävaraisuuteen sekä avunhakemiseen liittyviä tunteita, joiden selvittäminen tukee taloussosiaalityön tekemistä ja kehittämistä.

Opinnäytetyö etenee siten, että teoreettinen viitekehys alkaa toisesta luvusta. Toisessa luvussa tarkastellaan sosiaalityön ja aikuissosiaalityön määritelmiä, jotka antavat kontekstin tutkimusalueelle. Luvussa kerrotaan lisäksi psykososiaalisesta työ-

otteesta, joka on yleinen ohjaustyössä käytetty menetelmä. Luvussa kolme teoreettinen viitekehys jatkuu määrittelemällä taloussosiaalityön käsitteen ja esittelemällä taloussosiaalityön ulottuvuudet, jotka tukevat taloudellista toimintakykyä. Taloussosiaalityöhön liittyy lisäksi etiikka, josta kerrotaan kolmannessa luvussa. Neljäs luku on viimeinen teoreettista viitekehystä esittelevä luku. Siinä perehdytään köyhyyden ja velkaongelmien määrittämiseen Suomessa sekä niiden riskitekijöihin. Lisäksi luvun lopussa perehdytään köyhyyden ja velkaongelmien aiheuttamiin seurauksiin yksilön ja perheen näkökulmasta. Luvussa viisi kerrotaan tutkimuksen toteutukseen liittyvät asiat. Siinä pohjustetaan tutkimuksen lähtökohdat ja kuinka opinnäytetyö on tutkimuksena toteutettu. Luku kuusi käsittelee empiiristä osaa, jossa tutkimustulokset julkaistaan pääluokkien mukaan. Luvussa seitsemän, eli johtopäätöksissä tarkastellaan rinnakkain teoriaa sekä tutkimustuloksia. Viimeisessä eli kahdeksannessa luvussa pohditaan koko opinnäytetyöprosessia.

Tutkimuksen tekemisessä olen käyttänyt kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää ja aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Tutkimus on tehty Etelä-Pohjanmaan alueella, ja haastatteluihin osallistui kaksi aikuissosiaalityön asiakasta sekä neljä aikuissosiaalityön työntekijää. Kaikki haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina. Koronapandemian vuoksi osa haastateltavista halusi tehdä haastattelun puhelimitse tai muiden viestintäkanavien kautta, osa halusi tavata kasvokkain. Tutkimustuloksissa esitän haastateltujen asiakkaiden sekä työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä annetusta ja saadusta taloudellista tilannetta edistävästä avusta ja tuesta sekä vähävaraisuutta tuottavista tekijöistä ja merkityksistä.

2 SOSIAALITYÖ JA AIKUISSOSIAALITYÖ

2.1 Sosiaalityön määrittelyä

Sosiaalityöllä on tietyt ydinpiirteet riippumatta sen alkuperäisistä lähtökohdista, ympäröivän yhteiskunnan vauraudesta, yhteiskunnanjärjestelmästä tai sosiaalipoliittisista orientaatioista. Se on kansainvälisesti tunnustettu ammatti, jonka kehitystä ohjaavat päämäärät ovat yhteisiä, vaikka kehityshistoria on erilainen eri yhteiskunnissa. Myös Suomessa tehdyn sosiaalityön kehityshistoria on moninainen. Suomessa sosiaalityön kehityshistoria alkaa kirkon toteuttamasta auttamistyöstä siirtyen kuntien järjestämään vaivashoitoon, josta se kehittyi vähitellen lakisääteiseksi sosiaalihuolloksi, palveluja ja taloudellista tukea antavaksi auttamisjärjestelmäksi. Eri ammattilaiset toteuttavat sosiaalihuoltoa palvelun luonteen ja asiakasryhmän mukaan. Sosiaalityön ammatilla ja sen menetelmillä on keskeinen merkitys erityisesti vaikeissa elämäntilanteissa ja sosiaalisissa ongelmissa, mutta sosiaalihuoltoa toteutetaan myös hyväntekeväisyystyönä, jossa toimijoina ovat vapaaehtoiset yksilöt sekä järjestöt. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2017, 27.)

Sosiaalityön käsite ei ole yksiselitteinen ja sen rinnalla esiintyy lähikäsitteitä, kuten sosiaaliala, sosiaalipalvelu, sosiaaliohjaus ja sosiaalineuvonta. Näiden erot ja sisällöt eivät aina ole selkeitä. (Kananoja ym. 2017, 27–28.) Sosiaalityön käsitettä käytetään monissa merkityksissä ja se voidaan ymmärtää tieteen- ja opinalaksi, ammatilliseksi tai yhteiskunnalliseksi käytännöksi, hallinnolliseksi osajärjestelmäksi, liikkeeksi ja jopa ideologiaksi (Sipilä 1996, Kananojan ym. 2017, 28 mukaan). Sosiaalityö käsitteen monet merkitykset aikaansaavat sen, että sosiaalityön tehtävän ja sisällön kuvaaminen on vaativa tehtävä. Kun määritellään sosiaalityön ammattikäytäntöä ja sen edellyttämää osaamista, on tärkeä tehdä näkyväksi sosiaalityön pysyvät ydinelementit sekä huomioida ammatin ajallisesti ja toiminnallisesti muuttuvat osa-alueet. Sosiaalityön sisältöön vaikuttavat lisäksi koulutusrakenteet. (Kananoja ym. 2017, 27–28.)

Useat eri tahot ovat määritelleet sosiaalityön tehtävää. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan sosiaali- ja terveysministeriön, sosiaalihuoltolain sekä Sosnetin määritel-

mää sosiaalialan tehtävästä. Sosiaali- ja terveysministeriön määritelmässä kerrotaan, että sosiaalityötä tehdään erityisesti kuntien ja kuntayhtymien sosiaalihuollon palveluissa. Sosiaalityötä voidaan toteuttaa itsenäisenä palveluna tai osana muita palveluja. Sosiaalityö on asiantuntijatyötä, jossa ehkäistään, vähennetään ja poistetaan sosiaalisia ongelmia. Sosiaalityötä tehdään yksilöiden, perheiden, yhteisöjen sekä rakenteiden tasolla ja sen perustana ovat ihmisoikeudet ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus. Sosiaalityön kautta varmistetaan, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat ihmiset saavat tarvitsemansa avun ja tuen. (Sosiaali- ja terveysministeriö, [viitattu 3.4.2020].)

Suomessa sosiaalihuoltolaissa sosiaalityö määritellään seuraavasti:

Sosiaalityöllä tarkoitetaan asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä. (L 30.12.2014/1301.)

Valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkoston Sosnetin edustajat ovat laatineet sosiaalityön määrittelyn sosiaali- ja terveysministeriön käyttöön vuonna 2003. Sosnetin määritelmän mukaan sosiaalityö on yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatilliseen osaamiseen sekä sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. (Sosnet, [viitattu 29.3.2020].) Sosiaalityötä tekevien ammattirakenne on uudistunut tämän jälkeen. Esimerkiksi Kana-noja ym. (2017, 28–29) ovat kertoneet, että ammattikorkeakoulujen sosionomitutkinnon suorittaneet sosiaaliohjaajat ovat viime vuosina tulleet sosiaalihuollon kentälle sosiaalityöntekijöiden rinnalle ja sosiaaliohjaajat toimivat nykyisin monissa tehtävissä, joita aikaisemmin toteuttivat sosiaalityöntekijät. Tämä osoittaa, että Sosnetin määritelmä sosiaalityön koulutusrakenteen osalta on vanhaa tietoa. Sosnetin mukaan sosiaalityön tarkoitus on vahvistaa hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyä. Sosiaalityö on kokonaisvaltaista muutostyötä, jolla tuetaan ihmisen selviytymistä. Sosiaalityö perustuu yksilöiden,

perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin. (Sosnet, [viitattu 29.3.2020].)

2.2 Aikuissosiaalityön määrittelyä

Aikuisten parissa on tehty työtä koko sosiaalityön historian ajan. Aikuissosiaalityö on noussut kuitenkin vasta 2000-luvulla erityisen kiinnostuksen ja kehittämisen kohteeksi, ja tällöin sosiaalipalveluja on alettu organisoimaan elämänkaarimallin mukaisesti. Käytännössä elämänkaarimalli tarkoittaa lapsuuden, nuoruuden, aikuisuuden ja vanhuuden sosiaalipalveluiden eriyttämistä toisistaan. (Jokinen & Juhila 2008, 7.) Aikuissosiaalityön kehittämiseen ovat vaikuttaneet yhteiskunnallinen kehitys, sosiaalisten ongelmien moninaistuminen, erilaiset sosiaalipoliittiset ja lainsäädännölliset muutokset sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutokset. Näillä eri muutoksilla on pyritty lisäämään ihmisten hyvinvointia sekä ehkäisemään sosiaalisia ongelmia ja yhteiskunnallista syrjäytymistä. (Väisänen & Hämäläinen 2008, 6.)

Vaikka aikuissosiaalityön käsite ei ole yksiselitteinen, se on kuitenkin vakiintunut yleiseen käyttöön. Yleisimmin se kuvaa täysi-ikäisten parissa tehtävää kunnallista perussosiaalityötä, joka muodostuu asiakkaan neuvonnasta, ohjauksesta sekä tukemisesta asiakkaan vaikeassa elämäntilanteessa. (Juhila 2008, 15–17.) Juhila (2008, 15–24) on tutkinut aikuissosiaalityön määritelmää kuntien sosiaalitoimistojen verkkosivustoilta ja niiden perusteella todennut aikuissosiaalityön rakentuvan ongelmasta, tavoitteista sekä välineistä. Juhilan mukaan nämä kolme piirrettä kuvaavat hyvin ammatillisen sosiaalityön luonnetta, jossa on kyse suunnitelmallisesta otteesta, joka perustuu huolelliseen tilannearviointiin, asetettuihin muutostavoitteisiin sekä tavoitteiden saavuttamiseksi valittuihin välineisiin. Juhilan tekemässä selvityksessä ilmenee myös aikuissosiaalityön sisältöä ja menetelmiä. Sisällöstä päällimmäiseksi nousivat käsitteet arviointi, suunnitelma ja kuntouttaminen, jotka yhdessä muodostavat johdonmukaisen muutostyön ketjun. Suunnitelmalliseen sosiaalityön työskentelyprosessiin kuuluu erilaiset tilanne- ja väliarvioinnit. Sosiaalilainsäädäntö velvoittaa sosiaalityötä erilaisten suunnitelmien tekemiseen. Lain velvoittamia suunnitelmia ovat esimerkiksi työllistymiseen tähtäävät aktivointisuunnitelmat sekä pal-

velusuunnitelmat. Kuntouttamisen tai kuntoutuksen käsitteessä on kyse sosiaalisesta kuntouttamisesta, jolla ehkäistään syrjäytymistä ja lisätään elämänhallintaa. Juhila mainitsee selvityksessään myös palveluohjauksen kuvastavan aikuissosiaalityön sisältöä. Palveluohjauksellisen työtteen tarkoitus on löytää asiakkaalle tarvittavat ja oikeanaikaiset palvelut vahvistamaan asiakkaan hyvää ja toimivaa arkea huomioiden asiakkaan voimavarat ja tavoitteet. Kunnallisten sosiaalitoimistojen nettisivujen määritelmässä aikuissosiaalityön osa-alueiksi nousi erityisesti toimeentulotuki, kuntouttava työtoiminta sekä päihdetyö. Nämä osa-alueet kuuluvat kuntien lakisääteisiin tehtäviin. Juhila tulkitsee aikuissosiaalityön sisällön rakentuvan pitkälti lainsäädännön perusteella.

Aikuissosiaalityö ei ole universaali palvelu, kuten esimerkiksi lasten päivähoido. Se on aina tarveharkintainen palvelu, jonka palveluun oikeutetulla tai joissain tapauksissa velvoitetulla, pitää olla elämässään jokin erityinen pulmatilanne. Aikuissosiaalityön asiakkuuteen johtavia ongelmia ovat esimerkiksi asunnottomuus, työttömyys, köyhyys tai arkielämän hallitsemattomuus. Kunnallisessa aikuissosiaalityössä tehtävää työtä ja sen sisältöä määrittävät sosiaalihuollon lainsäädäntö, sosiaalihuoltolaki ja sitä täydentävät asiakasryhmittäiset sekä etuuskohtaiset lait. Näitä ovat esimerkiksi päihdehuollosta, kuntouttavasta työtoiminnasta sekä toimeentulosta säädetty erillislait. (Juhila 2008, 20–26.)

Vaikka aikuissosiaalityön ydin löytyy täysi-ikäisten parissa tehtävästä kunnallisesta perussosiaalityöstä, järjestetään aikuisten sosiaalipalveluita kunnallisten sosiaalitoimistojen lisäksi julkisissa erityispalveluissa, diakoniatyössä sekä sosiaalialan järjestöissä (Jokinen & Juhila 2008, 7–8). Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenoita on vaikea paikantaa, koska hyvinvointivaltio ja -yhteiskunnan järjestelmät ja palvelut muodostavat monimutkaisen kokonaisuuden, joka on jatkuvassa muutoksessa. Aikuisten parissa tehtävästä sosiaalityöstä on kuitenkin nähtävillä kolme pääareenaa alatehtävineen ja -palveluineen. Ensimmäisenä areenana on aikuissosiaalityö kunnallisena perustoimintana, jonka palveluihin ja tehtäviin kuuluu muun muassa toimeentulotukityö, kuntouttava työtoiminta sekä päihdetyö. Toisena areenana on moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat, jotka pitävät sisällään esimerkiksi terveydenhuollon sosiaalityön, mielenterveystyön ja kuntouttavan työn työvoiman palvelukeskuksissa. Kolmantena areenana on muut hyvinvointiyhteiskunnan

areenat, jonne luokittuu muun muassa diakoniatyö, yksityiset yritykset sekä sosiaalisten järjestöjen palvelut, joissa on tehtävinä erityisesti asianajo-, mielenterveys-, päihde- sekä tukiasumis- ja asunnottomuustyö. (Juhila 2008, 43–44.)

2.3 Aikuissosiaalityössä tehtävä psykososiaalinen työ

Kylmäsen (2014, 4) mukaan aikuissosiaalityön tehtävänä on asiakkaiden voimaannuttaminen normaaliin elämään. Tämän vuoksi aikuissosiaalityön ei tule keskittyä vain asiakkaan taloudelliseen tilanteeseen, vaan mukana tulee olla monipuoliset palvelut, joiden ohella tarjotaan laajasti psykososiaalista tukea. Sosiaalityössä tavoitellaan vaikeiden ongelmatilanteiden selvittämistä ja muutoksen tavoittelua asiakaslähtöisten palvelutarpeiden lisäksi (Raunio 2011, 103). Psykososiaalista sosiaalityötä ei ole sisällöllisesti tarkkaan määritelty, mutta psykososiaalinen lähestymistapa nähdään eräänlaisena yleiskäsitteenä kuvaamassa tapauskohtaista orientaatia. Psykososiaalinen työ on auttamistyötä, joka perustuu kasvokkaiseen vuorovaikutukseen ja työn tyypillinen luonne on yksilökohtaisuus ja terapeutisuus. (Toikko 1997, 180.)

Sipilän (2011, 55–58) mukaan psykososiaalisen työn luonne on ongelmaratkaisuprosessin läpiviemistä, jossa työntekijällä täytyy olla taitoa kuunnella asiakasta ja osoittaa hänelle empatiaa. Hän kuvaa, että psykososiaalinen työ vaatii työntekijältä myös taitoa käyttää tukea ja kontrollia sopivassa suhteessa ongelmanratkaisuksi. Hänen mukaansa sosiaalityössä tapahtuva asiakastyö mahdollistaa asiakkaalle voimavaroja oppia, kasvaa, sopeutua sekä muokata elämäntilannettaan ja sosiaalisia olosuhteitaan. Sipilä kertoo, että psykososiaalisen sosiaalityön erilaiset toimenpiteet edellyttävät aina työntekijän ja asiakkaan keskinäistä vuorovaikutusta ja kokonaiskuvan muodostamista tekijöistä, jotka vaikuttavat yksilön elämäntilanteeseen.

Keskeisimpänä menetelmänä psykososiaalisessa sosiaalityössä on yksilön, ryhmän tai perheen kanssa tehtävä ohjaus. Ohjauksen avulla tuetaan muutosprosessiin niitä ihmisiä, joilla ei ole itsellään riittäviä psyykkisiä, sosiaalisia tai taloudellisia voimavaroja oman elämänsä hallintaan. Asiakkaan oma toiminta, työntekijän suora ja epäsuoraohjaus sekä erilaiset interventiot ovat muutostyön vaikuttavia tekijöitä,

joilla pyritään puuttumaan ja vaikuttamaan ongelmia tuottaviin prosesseihin. (Grangfelt 1993, 177–227, Sayedin mukaan 2015, 8.) Sosiaalityön toimintaympäristöissä tapahtuva ohjaus on prosessinomaista yhteistyötä, joka toteutuu usein asiakkaan ja työntekijän kahdenkeskisissä kasvokkaisissa vuorovaikutustilanteissa. Nykyisin ohjaus on usein yhteistyötä, jota tehdään asiakkaan ja usean eri asiantuntijuutta edustavan osapuolen kanssa. (Sayed 2015, 8.)

3 TALOUSSOSIAALITYÖ

3.1 Taloussosiaalityön määrittelyä

Taloussosiaalityö on yksi sosiaalityön työorientaatio, joka todentuu sosiaalityön käytännöissä: etuuksissa, taloudellisessa ohjauksessa ja neuvonnassa, suunnitelmallisessa sosiaalityössä, psykososiaalisessa työssä sekä rakenteellisessa työssä. Taloussosiaalityön tavoitteena on asiakkaan taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen. (PRO SOS, [viitattu 2.9.2020].) Taloussosiaalityötä tehdään yksilö- ja perhekohtaisissa palveluissa, yhteisöjen parissa sekä poliittisessa asianajossa. Taloussosiaalityön pyrkimys yksilö- ja perhekohtaisissa palveluissa on vahvistaa psykososiaalisia ja taloudellisia resursseja luomaan taloudellista turvaa. Yhteisöjen parissa tehtävässä taloussosiaalityössä pyritään esimerkiksi edistämään pääsyä taloutta tukevien palvelujen pariin. Taloussosiaalityön poliittisella asianajolla puolestaan pyritään laaja-alaisesti kehittämään taloutta käsittelevää toimintaympäristöä. Poliittisella asianajolla kiinnitetään erityishuomio taloudellisesti haavoittuvien ja kokonaan palvelua vaille jääneiden tilanteeseen. (University of Maryland School of Social Work, [viitattu 2.9.2020].)

Suomessa kunnallisessa sosiaalitoimessa taloudellisen avustamisen välineenä käytetään toimeentulotukea, välitystiliä sekä sosiaalista luototusta. Nämä toimenpiteet keskittyvät rahanhallinnan kysymyksiin, rahaliikenteeseen ja rahan puutteen korjaamiseen. (Viitasalo 2018, 98.) Toimeentulotuki on tarveharkintaista, ja se on viimesijainen toimeentuloturvan muoto. Kansaneläkelaitos vastaa perustoimeentulotuesta ja kuntien sosiaalitoimistot täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Henkilön tai perheen on mahdollista saada toimeentulotukea silloin, kun muut käytettävissä olevat keinot, esimerkiksi tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin. Kunnan sosiaalitoimi voi myöntää ehkäisevää tai täydentävää toimeentulotukea myös omatoimisen suoriutumisen tukemiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. (Toimeentulotuki, [viitattu 3.9.2020].) Välitystili tarkoittaa asiakkaan rahaliikenteen siirtymistä sosiaalitoimiston hoidettavaksi silloin, kun henkilö ei itse pysty hallitsemaan rahavarojaan siten, että ne riittäisivät hänen elämiseensä (Sahala 2000). Sosiaalinen luototus on kunnille vapaaehtoista palvelutoimintaa,

jolla ehkäistään ylivelkaantumista ja syrjäytymistä sekä edistetään yksilön ja perheen itsenäistä suoriutumista. Lain mukaan sosiaalista luottoa voidaan myöntää henkilölle, jolla on kyky suoriutua luoton takaisin maksusta, mutta ei mahdollisuutta saada muualta kohtuuehtoista luottoa vähävaraisuutensa tai pienituloisuutensa vuoksi. (Sosiaalinen luototus 2003.)

Taloussosiaalityössä rahaliikenteen ja rahansiirtoina tapahtuvan tuen rinnalle tulee lisäksi psykososiaalinen työote. Psykososiaalisella toiminnalla pyritään tukemaan henkilön tai perheen taloudellista selviytymistä rahaliikenteen ja rahansiirtoina tarjottavan tuen lisäksi. (Viitasalo 2018, 98.) Ihmiset tarvitsevat taloudellisia tietoja ja taitoja hallitakseen henkilökohtaista sekä kotitaloutensa taloutta. Taloudellisten tietojen ja taitojen vähäinen taso voi aiheuttaa pienituloisissa kotitalouksissa vakavia seurauksia. (Sherraden 2010, 3.) Sosiaalityöntekijöillä on oltava tietoa taloudellisista asioista esimerkiksi veloista, velanhoidosta, luotoista, ulosotosta ja säästämisestä, mutta heillä on oltava myös valmius tarjota psykososiaalista tukea taloudellisen toimintakyvyn vahvistamiseksi (Viitasalo 2019, 13).

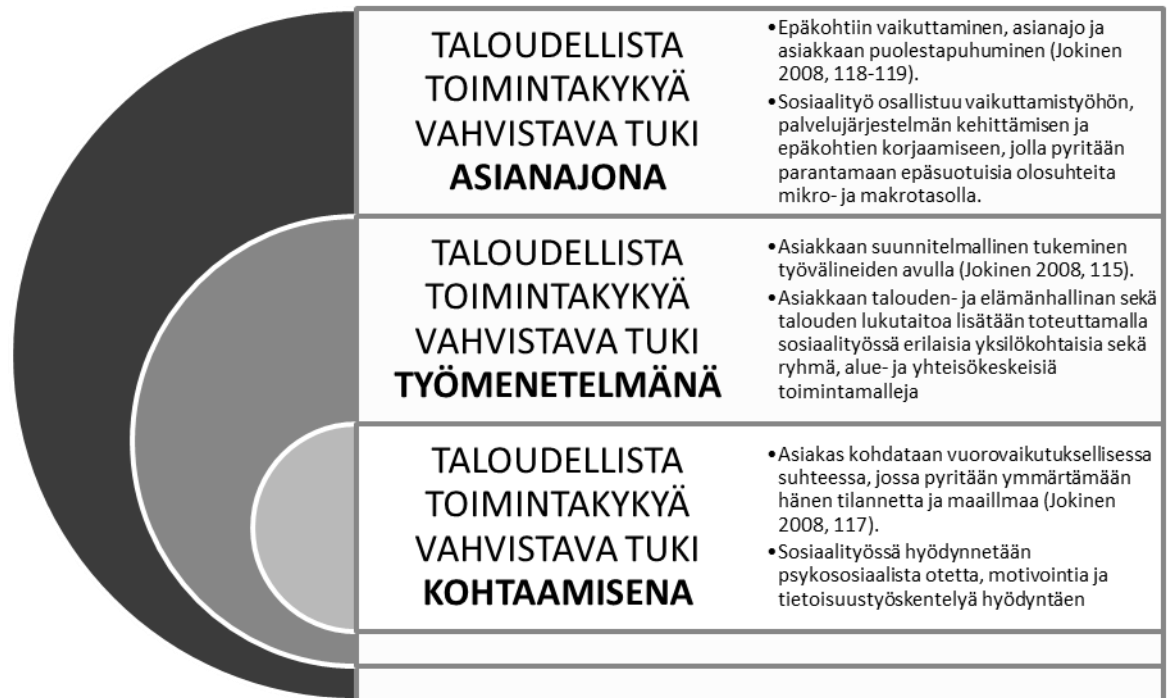
Viitasalo on kertonut kuvitteellisen mutta käytännönläheisen esimerkin taloussosiaalityön toteuttamisesta lapsiperheestä, joka on vuokravelkainen ja häättöuhan alla. Sosiaalityöstä on tuettu perhettä toistuvilla järjestelyillä, joilla on pyritty varmistamaan vuokranmaksun hoituminen. Järjestelyistä huolimatta perheen ongelmat vuokranmaksussa jatkuvat, ja perhe päätyy häättöuhan alle vuokravelkojen vuoksi. Perheelle voidaan tarjota toistuvien vuokranmaksuhäiriöiden perusteella välitystiliä keinona pitää asunto ja saada vuokravelat hallintaan. Jos vuokranantaja suostuu vuokranmaksujärjestelmään ja vuokravelkojen hoitamiseen sosiaalityöntekijän hoitaessa vuokranmaksun välitystilin kautta, perhe saa mahdollisuuden pitää asunnon. Näin perheen tilanne saadaan rauhoitettua ja turvattua. Välitystili ei kuitenkaan vahvista perheen taitoja hoitaa raha-asioita, vaan lisäksi tarvitaan psykososiaalisia toimia, joilla vahvistetaan perheen selviytymistä laajemmin. Tällaisena apuna voi olla esimerkiksi käynti velka- tai talousneuvojan luona tai sosiaalityöntekijän tarjoama keskusteluapu, joka suuntaa perhettä kehittämään taloudenpitoa ja selviytymään velkaisen elämäntilanteen tuomista paineista. (Viitasalo 2018, 99.)

3.2 Taloussosiaalityön ulottuvuudet vahvistamassa taloudellista toimintakykyä

Suomessa Viitasalo on avannut keskustelua taloussosiaalityöstä ja pohtinut taloussosiaalityön mahdollisuuksia suomalaisessa sosiaalityössä. Taloussosiaalityö liittyy teoreettisesti taloudellisen toimintakykyisyyden käsitteeseen (Despard & Chowa 2010, 24; Sherraden 2010; Sherraden 2013, Viitasalon 2019, 96 mukaan). Viitasalo esittää, että yksilön taloudellista toimintakykyisyyttä ei vahvisteta yksin esimerkiksi lisäämällä yksilön taloudenlukutaitoa, vaan taloudellinen toimintakyky koostuu eri osista. Taloudellinen toimintakyky edellyttää lisäksi rakenteellista sosiaalityötä sekä toimia, jotka muokkaavat olosuhteita sekä toimintaympäristöä suotuisammaksi siten, että ne mahdollistavat ihmisten oman toimijuuden taloudellisten intressien puolesta. (Viitasalo 2018, 97.)

Viitasalo on koonnut kuvion (kuvio 1), jossa hän esittelee sosiaalityön eri ulottuvuudet ja kuvaa, mitä taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen tarkoittaa näillä ulottuvuuksilla käytännön sosiaalityössä. Eri ulottuvuuksilla tehtävä sosiaalityö on vaikuttamistyötä yksilön elämässä, yhteiskunnassa sekä palvelujärjestelmässä. Ensimmäisellä ulottuvuudella työntekijä toimii asianajajana ja pyrkii puuttumaan palveluiden epäkohtiin sekä kehittämään palveluja siten, että ne tukevat paremmin yksilön taloudellista toimintakykyisyyttä. Toisella ulottuvuudella asiakkaan taloudellista toimintakykyä vahvistetaan suunnitelmallisesti työmenetelmien avulla. Tällöin hyödynnetään erilaisia menetelmiä, työvälineitä sekä toimintamalleja esimerkiksi ryhmätoimintaa. Kolmannella ulottuvuudella nostetaan esiin asiakkaan sekä ammattilaisen kohtaamisen merkitys tuen kannalta. Asiakas kohdataan vuorovaikutuksellisessa suhteessa, jossa ammattilainen pyrkii saavuttamaan ymmärryksen asiakkaan kokonaistilanteesta. Vuorovaikutuksellisessa kohtaamisessa työskennellään asiakkaan kanssa yhdessä kohti muutosta hyödyntäen psykososiaalista otetta, motivointia sekä tietoisuustyöskentelyä. (Viitasalo 2018, 10–12.)

Kuvio 1. Taloudellista toimintakykyä vahvistava tuki sosiaalityössä (Viitasalo 2018, 10).

3.3 Taloussosiaalityön etiikka

Työntekijän toimiessa työssään sosiaalisten ja taloudellisten asioiden parissa hänen täytyy huomioida sosiaalityön arvot sekä eettiset näkökulmat. Mikro- ja makrotasolla toteutettavan taloussosiaalityön on erityisesti huomioitava osallisuuden toteutuminen, syrjäytyneiden aseman parantaminen ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä globaalisti että paikallisesti. Eettisesti toteutettavassa taloussosiaalityössä tunnustetaan vähävaraisten ja syrjäytyneiden taloudellinen haavoittuvuus. Siinä myös ymmärretään, että velka voi joissain tilanteissa auttaa yksilön pois köyhyydestä, mutta toisaalta se voi johtaa entistä pahempaan ahdinkoon, josta yksilön on mahdoton selviytyä ilman ulkopuolisen apua. Eettisesti tehty taloussosiaalityö auttaa suojaamaan heikossa taloudellisessa tilanteessa elävää muilta yhteiskunnan syrjäyttäviltä tekijöiltä ja varmistaa, että yksilön on mahdollisuus saada käyttöönsä erilaisia palveluita taloudellisen tilanteen tueksi. Lisäksi eettisessä taloussosiaalityössä ei syy-

tetä yksilöä vähävaraisuudestaan ja pyritä korjaamaan hänen henkilökohtaisia epäonnistumisiensa, vaan siinä nähdään yhteiskunnalliset tekijät, jotka tuottavat vähävaraisuutta. (Delavega & Cordero Reyes 2019, 87–88.)

Taloussosiaalityötä tekevän ammattilaisen tulee kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja autonomiaa, vaikka asiakkaan päätökset eivät olisikaan työntekijän mielestä asiakkaan edun mukaisia. Työntekijä voi tuoda asiakkaalle esille erilaisia vaihtoehtoja taloudellisen toimintakyvyn vahvistamiseksi ja motivoida asiakasta eri keinoin, mutta asiakas tekee aina valinnan päätöksistä. Eettisesti toimivan työntekijän on tehtävä harkintaa, onko hänellä riittävää osaamista talousasioista vai onko hänen ohjattava asiakas jonkun muun palveltavaksi. Eettisessä taloussosiaalityössä asiakasta ei voida pakottaa muutokseen, vaan hänen on oltava siihen itse valmis. Työntekijän tehtävä on tukea ja motivoida asiakasta muutoksen toteuttamisessa, mutta asiakkaan pakottamisella ei saavuteta muutosta taloudellisessa toimintakyvyssä. (Rantanen 2020, 27.)

4 KÖYHYYS JA VELKAANTUMINEN

4.1 Köyhyyden määrittäminen ja köyhyyden riskitekijät

Köyhyys ymmärretään usein Suomen kaltaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa suhteellisena köyhyytenä. Suhteellinen köyhyys tarkoittaa kykenemättömyyttä saavuttaa taloudellisten resurssien puutteiden vuoksi yhteiskunnassa yleisesti odotettua minimielintaso. Minimielintaso vaihtelee eri yhteiskunnissa ja eri aikoina, mutta yleensä se seuraa yhteiskunnan keskimääräistä elintaso. Keskimääräinen elintaso määrittää pitkälti sen, mitä ja kuinka paljon rahaa tarvitaan yhteiskunnassa selviämiseen. Suhteellisen köyhyyden mittaaminen on haastavaa, koska köyhyys on moniulotteinen ilmiö. Köyhyyden mittaamiseen on kehitetty useita erilaisia mittareita. Köyhyyttä voidaan mitata esimerkiksi elinolojen puutteiden kautta, kartoittamalla tiettyjen perushyödykkeiden puuttumista varattomuuden vuoksi tai kysymällä ihmisiltä heidän mahdollisista toimeentulovaikeuksistaan. Yleisimmin käytetty köyhyyden mittaamistapa on taloudellisten resurssien riittämättömyys. Tällöin erilaisille kotitalouksille on määritettyjä tulorajoja, joiden alapuolella olevat kotitaloudet luetaan joko köyhiksi, tuloköyhiksi, pienituloisiksi tai köyhyysriskissä oleviksi riippuen siitä, mitä käsitettä käytetyn mittarin yhteydessä on totuttu käyttämään. (Moisio 2006, 639.)

Suomessa tulonjakotilastoja määrittäessä käytetään Euroopan unionin tilastokeskuksen Eurostatin suositukseen perustuvaa määritelmää pienituloisuudesta. Henkilö määritellään pienituloiseksi silloin, kun hänen kotitaloutensa käytettävissä olevat tulot ovat kulutusyksikköä kohden alle 60 prosenttia kaikkien kotitalouksien keskimääräisistä tuloista. (Pienituloisuus, [viitattu 11.1.2020].) Vuonna 2018 pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvia henkilöitä oli 640 000 ja yhden hengen taloudessa euromääräinen raja kuukaudessa oli noin 1250 euroa (Suomen virallinen tilasto 2020).

Köyhyyteen liittyviä riskitekijöitä ja syitä on monia erilaisia. Tunnistettavissa on kuitenkin yleisiä syitä ja riskitekijöitä, jotka toistuvat eri tutkimuksissa. On tärkeä ymmärtää erilaisten tekijöiden ja köyhyyden keskinäistä suhdetta, koska joidenkin tekijöiden kohdalla kyse on ilmiöistä, jotka voivat olla myös seurausta köyhyydestä.

Mikään syy tai riskitekijä ei välttämättä aiheuta köyhyyttä yksin ja etenkin pitkittyneelle köyhyydelle on tyypillistä, että se johtuu useammasta tekijästä. (Eskelinen & Sironen 2017, 30.)

Pahimmillaan köyhyys alkaa jo ennen lapsen syntymää. Köyhyyden on osoitettu tietyissä määrin periytyvän sukupolvelta toiselle. Tällöin puhutaan ylisukupolvisesta köyhyydestä ja köyhyyden periytymisestä. (Eskelinen & Sironen 2017, 30.) Lapsiperheköyhyys on yhteydessä muihin köyhyyden riskiä lisääviin tekijöihin. Taustalla voi olla esimerkiksi vanhemman tai lapsen sairastuminen tai vamma, työkyvyttömyys, työllistymisvaikeus, opiskelu, osa-aika- ja pätkätyöt tai matalapalkkaisuus (EAPN 2019). Grekulan tutkimuksessa (2019, 16) vastaajat kokivat köyhyyden periytyvyyteen liittyvän esimerkiksi lähipiirin kykenemättömyyden tukea, sivullisuuden tunteen sekä verkostojen puutteen, jonka ajateltiin vähentävän muun muassa mahdollisuuksia työllistyä. Ihmiset myös sosialisaatioituvat talouden suhteen. Taloudelliseen sosialisaatioon vaikuttaa moni asia, mutta tyypillisin niistä on perhe (Moschis, 1985; Furnham & Argyle, 1998; Beutler & Dickson, 2008, Sherraden 2010, 4 mukaan). Jos vanhemmilla ei ole taloudellisia tietoja ja taitoja, he eivät voi mallintaa hyvää taloudellista päätöksentekoa lapsilleen (Sherraden 2010, 4). Taloudellinen sosialisaatio keskittyy kognitiivisiin, käyttäytymis- ja ympäristövaikutuksiin, jotka muokkaavat oppimista henkilökohtaisesta taloudesta. Sosialisaatioprosessin kautta ihmiset omaksuvat ja kehittävät oman toiminnan ja ajattelun mallia. Taloudellinen sosialisaatio ohjaa ihmisen taloudellista ymmärrystä ja lähestymistapoja taloudellisiin päätöksiin. (Schuchardt ym. 2009, 86, Sherraden 2010, 4 mukaan.)

Opiskeluaikana ihmiset kokevat toimeentulovaikeuksia pienituloisuuden takia. Koulutukset saattavat olla kalliita, tai koulutus on jäänyt kokonaan puutteelliseksi toimeentulovaikeuksien vuoksi. (Grekula 2019, 15.) Opiskeluaikaan katsotaan liittyvän väliaikaista köyhyyttä, mutta väliaikainen köyhyys voi muuttua pitkäaikaiseksi köyhyydeksi yhdistyessään muihin ongelmiin. (Eskelinen & Sironen 2017, 34.) Puutteellinen ja alhainen koulutustaso on yksi köyhyyden riskitekijä. Puutteellinen ja alhainen koulutustaso on tutkittu olevan yhteydessä työttömyyteen sekä alhaisen koulutustason on osoitettu lisäävän työssäkäyvien köyhyysriskiä (Ks. esim. Kainulainen 2013, 25–26). Puutteellinen koulutustaso aiheuttaa erilaisten taitojen puutetta, jolloin ihmisen mahdollisuus kehittää itseään ja osallistua yhteiskuntaan heikkenevät.

Matala koulutustaso ja vajaatyöllisyys ovat usein yhteydessä ylisukupolviseen köyhyyteen. (Eskelinen & Sironen 2017, 33.)

Työttömyyden ja työllistymisvaikeuksien aiheuttama tulojen väheneminen aiheuttaa köyhyysriskin. Työttömyys on yleisin köyhyyteen johtava tekijä, mutta köyhyyteen voi ajaa myös matalapalkkainen ja osa-aikainen työ. Köyhyysriski kasvaa erityisesti työttömyyden pitkittyessä. (Eskelinen & Sironen 2017, 34–36.) Grekulan (2019, 15) tutkielmassa vastaajat olivat maininneet köyhyyden syyksi työttömyyteen ja työllistymiseen liittyviä asioita, joita olivat muun muassa joustamaton ja epävarma työelämä, huono palkkaus tai kokonaan palkaton työ, pätkätyöt sekä puutteet osa-aikatyön ja alentuneen työkyvyn huomioimisessa. Lisäksi vastaajat olivat kokeneet usein työllistymisvaikeuksien yhteydessä syrjintää, joka voi liittyä esimerkiksi ikään, sukupuoleen, vammaan tai ihonväriin. Pitkäaikaissairaiden ja vammaisten on vaikea työllistyä ja erilaisten tukien varassa eläminen aiheuttaa köyhyyttä. Työttömyyden lisäksi pitkäaikaissairaiden ja vammaisten köyhyysriskiä lisää sairastumisen tai vamman aiheuttamat menojen kasvut, esimerkiksi hoito- ja kuntoutuskustannukset. (Eskelinen & Sironen 2017, 40.)

Tulojen ja menojen epäsuhta altistaa köyhyydelle. Tulojen ja menojen epäsuhdalla tarkoitetaan tulojen riittämättömyyttä kaikenlaiseen asumiseen, elämiseen ja olemiseen. Grekulan tutkimuksessa (2019, 15–16) vastanneet kokivat, että tulojen riittämättömyys syntyi liian pienestä sosiaalietuudesta tai palkasta sekä Suomessa hintavien vuokrien, sähkön, ruoan, lääkkeiden ja muun itsestä huolehtimisen hintatastosta. Tutkimukseen vastanneet eivät kieltäneet omia heikkoja taloustaitojaan tai huonoa elämänhallintaa, jotka yhdistettiin tulojen ja menojen epäsuhdan lisäksi velkaantumiseen. Sen lisäksi, että vastaajat näkivät oman osuutensa köyhyyteen johtaneissa syissä, pidettiin ulosottoaikoja turhan pitkinä ja maksamattomien laskujen ja perinnän korkoja liian suurena. Ulosoton taustalla saattoi olla nuoruuden erehdyksiä ja huono-onnisia lainatakauksia, joista rangaistiin kohtuuttoman paljon ja kauan.

4.2 Velkaongelman määrittäminen ja velkaongelmien riskitekijät

Kaikki yhteiskunnan sektorit eli hallitukset, teollisuuden alat, kotitaloudet sekä yksilöt ovat velkaantuneita. Ne kaikki tarvitsevat velkarahaa toimintansa rahoittamiseksi. (Mellor 2010, 24.) Suomalaisten suhtautuminen velkaan on muuttunut vähitellen. Lainojen määrät ovat suurentuneet ja maksuajat pidentyneet. Suurtakaan velkamäärää ei enää pidetä pahana. (Karismo 2016.) Finanssiala ry:n (2019, 3–4) julkaisemassa tutkimuksessa käy ilmi, että Suomessa joka toisella ihmisellä on jostain lainaa ja lähes joka neljännellä on jokin kulutusluotto. Suomalaisilla kotitalouksilla on erilaisia velkoja: kulutusluottoja, asuntolainoja, opintolainoja, velkoja maksamattomista laskuista sekä informaaleja velkoja eli ystävilta ja sukulaisilta otettuja lainoja. Näille kaikille veloille on yhteistä se, että ne tulisi maksaa velkojalle takaisin sovitun ajan kuluessa korkojen kera. Velkoihin sisältyy lähes aina korkoja sekä mahdollisia maksuseuraamuksia, jos velkoja ei makseta sovitusti takaisin. Velkojalla on käytössään erilaisia keinoja saataviensa perimiseksi aina maksumuistutuksista ulosottovaatimukseen. On tärkeää muistaa, että hallittu velan ottaminen voi olla hyödyllistä useille yksilöille ja kotitalouksille. Velkarahalla voidaan mahdollistaa kulutus tulevaisuudesta nykyhetkeen, kun kulutustarpeet ovat korkeat ja säästettyä varallisuutta ei ole tai sitä ei ole riittävästi. Velkaraha mahdollistaa useille esimerkiksi omistusasunnon hankinnan tai sillä voi investoida omaan tulevaisuuteensa koulutautumisen kautta. (Mieli 2019, 6–7.)

Velkaantuminen ei ole aina merkki taloudellisista vaikeuksista. Hyväosaisten väestöryhmien keskuudessa luottojen käyttäminen on yleisempää, kun taas huonoosaisten väestöryhmien keskuudessa velanhoidon ongelmat ovat yleisempiä. Tämän vuoksi velkaantuminen ja ylivelkaantuminen on tärkeä erottaa toisistaan. (Kangas & Ritakallio 1996, 11–67; Muttilainen 2004, 49–63; Vitikka 2013, Blomgrenin, Maunulan & Hiilamon 2014, 245 mukaan.) Yksilötason velkaongelmasta on vaikea tehdä tarkkaa ja yksiselitteistä määritelmää. Velkaongelman voidaan katsoa alkaneen, jos velallinen alkaa hoitamaan velkaansa velkarahalla, vaikka henkilö itse voi vielä kokea pärjäävänsä. Merkki velkaongelmasta voi olla myös tilanne, jossa velallisen varat eivät riitä jokapäiväisiin välttämättömiin menoihin tai välttämättömien menojen jälkeen ei jää varaa hoitaa velkoja. Lisäksi velkaongelmaa voidaan määrittää

velallisen omalla subjektiivisella arviolla, kuinka hän kykenee suoriutumaan veloistaan ja maksusitoumuksistaan. (Rantala & Tarkkala 2009,10.) Ylivelkaantuminen voidaan määritellä myös hallinnollisesta näkökulmasta. Tällöin ylivelkaantuneeksi määritellään henkilö, jolla on viranomaismerkintä tai tuomioistuimen päätös velkojen maksamatta jättämisestä (Betti ym. 2001, Blomgrenin ym. 2014, 245–246 mukaan.) Tässä opinnäytetutkielmassa velkaongelmaisesta ja ylivelkaantumisesta puhuttaessa tarkoitetaan henkilöä, jolla on velkojen vuoksi vaikeuksia selvitä päivittäisistä menoistaan ja henkilöä, joka ei ole selvinnyt veloistaan sovitulla tavoilla.

Peura-Kapanen ym. (2016, 13–16) ovat tutkineet erilaisia tietokanta-aineistoja sekä toteutuneita tutkimuksia ja selvityksiä, joiden perusteella he ovat nimenneet suurimpia riskitekijöitä, jolloin velkaantuneisuus voi muuttua ylivelkaantumiseksi. Näitä riskejä aiheutti korkea velkaantumisaste, alhaiset vuoden nettotulot, jonka lisäksi velkojen määrä ylittää vuotuiset nettotulot, vuoden nettotulot pienemmät kuin kulutus, suuret korot, jotka liittyvät pikaluottoihin ja muihin kulutusluottoihin, tulojen yllättävä pieneneminen ja laskujen maksuongelmat. Peura-Kapanen ym. (2016, 13–16) selventävät, että velkaantumisaste tarkoittaa asuntokunnan velkojen osuutta suhteessa vuoden aikana käytettävissä oleviin rahatuloihin prosentteina. Esimerkiksi velkaantumisaste on 100, jos kotitalouden velat ja tulot ovat vuodessa samansuuriset. Heidän mukaansa nuoremmassa ikäluokissa suuremmat velkaantumisasteet ovat yleisempiä (25–34-vuotiaat ja 35–44-vuotiaat). Kaikissa ikäryhmissä suurimman osan veloista muodostaa asuntolainat. Suurta velkaantumista esiintyy myös erilaisissa perherakenteissa, kuten talouksissa, joissa on yksi aikuinen ja yksi tai useampi lapsi.

Peuranen-Kapanen ym. (2016, 16) toteavat tutkimuksessaan, että ikäryhmän ja perherakenteen lisäksi velkaantumista on tarkasteltava myös alueittain, koska viime vuosina Suomessa asuntojen hinnat ovat kehittyneet alueittain eri tavoin. Asuntojen hinnat ovat nousseet suurissa kaupungeissa ja niiden reuna-alueilla, kun taas pienissä kunnissa ja harvaan asutuilla alueilla asuntojen hinnat ovat voineet jopa romahtaa kysynnän puutteen vuoksi. Näin ollen ylivelkaantuminen on kasvanut suurissa kaupungeissa. Keskimääräisesti suurimmat velat löytyvät asuntokunnilta, jotka asuvat pääkaupunkiseudulla, pääkaupunkiseudun ulkopuolisella Uudellamaalla ja Ahvenanmaalla. (ks. Suomen virallinen tilasto 2016.) Suuri velka ei kuitenkaan aina

johda ylivelkaantumiseen ja/tai maksuhäiriömerkintöihin, vaan monet kotitaloudet selviävät niistä ongelmitta. Veloista selviämiseen vaikuttaa kotitalouden käytettävissä olevat tulot ja muu varallisuus. (Peura-Kapanen ym. 2016, 16.)

Tutkimuksessaan Peura-Kapanen ym. (2016, 17) kertovat, että yleensä velkaongelmat yhdistetään erilaisiin kulutusluottoihin ja niiden huolettomaan käyttöön. Vakaimmat ylivelkaantumiset ja velkaantumisriskit aiheutuvat kulutusluotoista, joiden yhteismäärä ylittää 100 000 euroa. Myös niin kutsutut pikavipit, eli pikaluotot ovat aiheuttaneet velkaongelmia. Vuonna 2019 julkaistun Finanssiala ry:n (2019, 26) raportin mukaan pikaluottoja on otettu eniten 45–54-vuotiaiden ikäryhmässä ja toiseksi eniten 18–24-vuotiaiden ja 55–64-vuotiaiden keskuudessa.

Peura-Kapanen ym. (2016, 18) huomauttavat tutkimuksessaan, että lainanottaminen ei välttämättä aina johda velkaantumiseen, ylivelkaantumiseen tai maksuhäiriömerkintöihin, vaan niihin voi johtaa myös maksamattomat laskut, vuokrat ja verot. Tulojen pieneneminen tai loppuminen tuo talouteen usein ongelmia ja kasvattaa ylivelkaantumisen riskiä. Usein tällainen tilanne aiheutuu työttömyydestä, sairaudesta, avioerosta tai muusta elämänmuutoksesta (esimerkiksi eläkkeelle siirtyminen), menojen äkillisestä kasvamisesta tai liiallisesta kulutuksesta. Jos menoja ei onnistuta sopeuttamaan alentuneelle tulotasolle, todennäköisyys velkaongelmien kasautumiseen kasvaa. Tulojen ja menojen muuttuessa äkillisesti pienituloisilla on yleensä vähiten joustoa taloudessaan. Tämän vuoksi pienituloisilla on suurin riski ylivelkaantua pientenkin taloudellisten takaiskujen vuoksi. (Peura-Kapanen ym. 2016, 18–19.)

4.3 Köyhyyden ja velkaongelmien seurauksia

Suomessa tulojen jakaantuvuuteen eroja aiheuttavat esimerkiksi koulutus, työmarkkina-asema, ikä ja kotitalouden elinvaihe. Köyhyys on usein yhteydessä useisiin hyvinvoinnin vajeisiin. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.) Köyhyyden kestolla on merkitystä siihen, millaisia vaikutuksia köyhyydellä on ihmisen elämään ja hyvinvoinnin vajeisiin (Moisio 2006, 644). Jatkuva eläminen pienten tulojen varassa on ihmisen voimavaroja kuluttavaa. Elämä minimibudjetilla tekee myös talouden haavoittuvaiseksi, koska pienikin yllättävä meno voi romahduttaa talouden ja johtaa maksuvaikeuksien vyyhtiin. (Eskelinen & Sironen 2017, 42.)

Yksilötasolla köyhyys syrjäyttää. Köyhyys vaikuttaa suoraan toimintoihin osallistumiseen ja elämäntapaan, jonka katsotaan kuuluvan nyky-yhteiskunnan jäsenille. Länsimaiseen kulutusyhteiskuntaan katsotaan kuuluvan tietty elämisen malli, johon kuuluvat esimerkiksi pukeutuminen, harrastukset ja kulutuskäyttäytyminen. Kaikki eivät tähän malliin halua mukautua, mutta köyhä ihminen ei tee valintaa vapaaehtoisesti, vaan aineelliset resurssit tekevät valinnan hänen puolestaan. Köyhyys voi sulkea yhteiskunnan vallitsevasta elämäntavasta ulos esimerkiksi rajallisten itsensä kehittämismahdollisuuksien ja yhteiskunnallisen osallistumisen kautta. Tällöin ihminen voi kokea erilaisuuden ja eriarvoisuuden tunnetta sekä sosiaalisten suhteiden puutetta. (Eskelinen & Sironen 2017, 42–43.)

Köyhyyden on todettu kasvattavan sosioekonomisia hyvinvointi- ja terveyseroja. (Eskelinen & Sironen 2017, 44.) Terveyseroja ihmisten välille tuo esimerkiksi sukupuoli ja siviilisääty, mutta sosioekonominen asema asettaa erityisen suuret erot terveyteen eri väestöryhmien välille. Sosioekonomisen aseman tuomista terveyseroista puhuttaessa tarkoitetaan sellaista terveyden vaihtelua, jonka voidaan katsoa olevan epäoikeudenmukaista sekä vältettävissä olevaa. Kyseessä ovat terveyserot, joita ei yksiselitteisesti voida pitää ihmisten vapaan valinnan tuloksena ja joihin yhteiskunnalliset tekijät vaikuttavat merkittävästi. (Karvonen ym. 2017.)

Köyhyydessä eläminen ja siitä aiheutuneet ongelmat altistavat ihmistä päihteiden käytölle sekä mielenterveysongelmille. Eläminen erilaisten tukien varassa ja muiden ongelmien kanssa altistaa päihteiden käytölle. Kun päihteidenkäyttö muodostuu ongelmaksi, siitä seuraa lisää ongelmia ja pahoinvointia itselle sekä lähipiirille. Tällaisessa tilanteessa on alttius kadottaa jo ennestään heikko elämänhallinta, varsinkin jos elinympäristö sietää tai tukee runsasta päihteiden käyttöä. Köyhyyden on osoitettu altistavan myös mielenterveysongelmille. Esimerkiksi työttömillä on todettu olevan yli kaksinkertainen riski psyykkiseen kuormittuneisuuteen. Vaikein tilanne on niillä, joilla on päihde- ja mielenterveysongelmia. Päihde- ja mielenterveysongelmat voivat johtaa esimerkiksi työkyvyttömyyteen. (Eskelinen & Sironen 2017, 44–45.)

Köyhä ihminen joutuu tinkimään terveellisestä ravinnosta, koska ruokaan käytettävä rahamäärä on niukka. Tilanteesta johtuvat vähäiset voimavarat voivat lisäksi vaikuttaa siihen, että henkilö ei jaksaa valmistaa ruokaa, jolloin hän käyttää teollisia einek-

siä ja paljon hiilihydraatteja sisältäviä ruokia, jotka aiheuttavat terveysongelmia, painon lisääntymistä sekä alttiutta sairastua diabetekseen tai sydän- ja verisuonisairauksiin. (Eskelinen & Sironen 2017, 45–46.)

Köyhillä ja pienituloisilla on suuri riski velkaantua, koska talous ei jouta tulojen ja menojen muuttuessa äkillisesti. Pienillä tuloilla elävän voi olla vaikea varautua äkillisiin ja yllättäviin menoihin säästämällä. Tällöin taloutta voi joutua paikkaamaan lainarahalla. (Eskelinen & Sironen 2017, 46.) Tilanteessa, jossa ihminen ei pysty maksamaan velkaansa ajallaan, velka alkaa kasvamaan. Ensin saatavan päälle lisätään viivästyskorko ja sen jälkeen viivästys- ja muistutusmaksut. Tämän jälkeen velka siirtyy perintätoimistolle, jossa siihen lisätään perintäkulut. Jos velallinen ei suorita maksua velan ollessa perintätoimistossa, velka siirretään tuomioistuimeen ja velkasummaan lisätään käsittelymaksut. Jos velkaa ei vielääkään suoriteta, saatava siirtyy ulosottoon. Tällöin velkaan lisätään ulosottokulut ja velallinen menettää luottotietonsa. (Hänninen & Hänninen 2015, 103.)

Kun velkaantuminen on muuttunut ongelmaksi tai ylivelkaantumiseksi, sillä on monia seurauksia ihmisen elämään. Velkaongelmat tuovat suoria ja epäsuoria taloudellisia seurauksia. Suorat taloudelliset seuraukset aiheuttavat velkaongelmalliselle taloudellisia ongelmia ja syventävät jo olemassa olevia talousongelmia. Kotitalouden menoihin käytettävissä olevat varat vähenevät velan korkojen ja perintäkulujen vuoksi. Kotitaloudessa voidaan myös karsia välttämättömistä menoista velkojen maksamiseksi. Velkaongelman epäsuorat taloudelliset vaikeudet voivat tulla esimerkiksi tilanteesta, joissa vaaditaan luottotietoja. (Mieli 2019, 9.) Luottotiedot menettäneelle ihmiselle tulee maksuhäiriömerkintä. Maksuhäiriömerkinnän saatuaan esimerkiksi luottokortit mitätöidään, eikä uutta ole mahdollista saada, osamaksusopimukset eivät ole mahdollisia ja työpaikan saaminen voi joissain tilanteissa vaikeutua. Lisäksi vuokra-asunnon, vakuutusten, lainojen ja erilaisten liittymien saanti vaikeutuu. (Talous- ja velkaneuvonta 2018.) Epäsuorat taloudelliset ongelmat aiheuttavat velkaongelmalliselle taloudellisen kaksoistaakan. Heidän olisi kyettävä hankkimaan tuloja velkojen ja korkojen maksamiseen, mutta maksuhäiriömerkinnät heikentävät mahdollisuuksia näiden tulojen hankintaan. (Mieli 2019, 9.)

Velkaongelmilla on sosiaalisia seurauksia, jotka näkyvät sosiaalisissa suhteissa eri tavoin. Velkaongelmat voivat aiheuttaa perheen sisällä kiistaa rahan käytöstä ja

niukkuudessa elämisestä. Jos velan takaajat ovat velallisen lähipiiristä, velkavaikeudet voivat vaikeuttaa myös takaajan taloudellista tilannetta. Tämä voi muuttaa takaajan suhtautumista velalliseen. Lainaaminen ja nykyinen talousjärjestelmä perustuu luottamukseen, jossa velvoitteet täytetään siten, kuin ne on ennalta sovittu. ”Takuusmaksun”-normi elää hyvin vahvana länsimaisissa yhteiskunnissa ja tämän normin rikkominen luo velalliselle sosiaalisen stigman eli leiman kyvyttömyydestä. Velkaongelmiin liittyvä stigma voi näyttäytyä muiden ihmisten syrjivänä suhtautumisena tai instituutionaalisissa rakenteissa, joissa luottotiedot määrittelevät henkilön mahdollisuuksia edetä eri elämänalueilla. (Mieli 2019, 9–10.)

Köyhyydellä ja velkaongelmilla on psyykkisiä seurauksia. Ihmiset ovat tyypillisesti erilaisia käsittelemään tunteitaan. Osa ihmisistä kokee ahdistusta jo yhden laskun maksamisesta myöhässä, kun taas toinen elää kasvavan laskupinon kanssa ilman huolta. Kun ihminen itse tai hänen läheisensä kokee psyykkistä ahdinkoa taloudellisista ongelmista, on yleensä kyseessä todellinen huoli taloudellisesta pärjäämisestä. (Mielenterveystalo, [viitattu 16.11.2020].) Takuusäätiö on tehnyt verkkosivukyselyn, jonka mukaan kahdeksan kymmenestä vastaajasta häpesi taloudellisia ongelmiaan. Tutkimus osoitti myös sen, että häpeä oli hidastanut vastaajien hakeutumista ammattiavun piiriin. (Takuusäätiö 2020.) Häpeä omasta tilanteestaan, pelko maksuseuraamuksista sekä velkojen maksamisesta johtuva taloudellinen niukkuus voi aiheuttaa stressiä. Velkoihin liittyvä stressi voi pahimmillaan johtaa itsetuhoisuuteen ja toivottomuuteen, jossa ihminen ei näe ulospääsyä talousongelmista. Velkaongelmista johtuva häpeä ja kyvyttömyyden leima voi pahimmillaan estää monia hakemasta apua tilanteeseensa. Velkaongelmat heikentävät mielenhyvinvointia, koska velkoihin liittyvä henkinen kuormittavuus voi estää velkaantuneen nauttimasta positiivisista kokemuksista ja itsensä toteuttamisesta. (Mieli 2019, 10.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tausta, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Taloussosiaalityö tuli minulle tutuksi tehdessäni työharjoittelujaksoa aikuissosiaalityöhön. Olen ollut aina kiinnostunut taloudenhallintaan, säästämiseen sekä sijoittamiseen liittyvistä asioista, joten tunsin löytäväni erityisesti taloussosiaalityöstä oman työkenttäni. Talousongelmat hankaloittavat ihmisen elämäntilannetta sekä laskevat koettua hyvinvointia ja osallisuutta. Sen lisäksi, että ne hankaloittavat ihmisen omaa tilannetta, ne tuovat yhteiskunnalle korkeat taloudelliset ja sosiaaliset kustannukset. Näiden syiden vuoksi ihmisten taloudellista toimintakykyä ja taloustaitoja olisi pystyttävä vahvistamaan ennaltaehkäisevästi sekä antamalla kokonaisvaltaista tukea jo kumuloituneisiin tilanteisiin taloussosiaalityön avuin. Taloussosiaalityö on viimeisten vuosien aikana noussut pinnalle ja sitä on kehitetty muun muassa PRO SOS-hankkeessa. Taloussosiaalityössä ei ole kyse uudesta asiasta, vaan siinä päästään sosiaalityön perusjuurille.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, millaista on aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö ja miten taloussosiaalityötä toteutetaan, jotta se tukee ja edistää asiakkaan itsenäistä taloudellista toimintakykyä. Lisäksi opinnäytetyön tarkoituksena on lähestyä asiakasnäkökulmasta, mitä vähävaraisuus on ja mitä se merkitsee asiakkaalle nykyaikana sekä millaisia tunteita avun hakeminen heikossa taloudellisessa tilanteessa herättää asiakkaassa. Toivon opinnäytetyöni tuovan tunnistettavaksi tällä hetkellä aikuissosiaalityössä tehtävän taloussosiaalityön käytäntöjä, jotta niitä voidaan kehittää entistä vahvemiksi ja asiakkaan toimintakykyä vahvistavaksi.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Minkälaista on aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö?
- 2) Miten asiakkaan taloudellista toimintakykyä voidaan tukea ja edistää taloussosiaalityön avuin sosiaalityöntekijän ja asiakkaan näkökulmasta?
- 3) Mitä vähävaraisuus on ja mitä se merkitsee asiakkaalle nykyaikana?

- 4) Millaisia tunteita avun hakeminen heikossa taloudellisessa tilanteessa herättää asiakkaassa?

5.2 Tutkimusprosessin kuvaus

Aloitin tekemään opinnäytetyötäni loppuvuodesta 2019 miettimällä aiheen valintaa. Oman kiinnostukseni vuoksi halusin opinnäytetyöni keskittyvän aikuissosiaalityön kenttään sekä taloussosiaalityöhön. Tiesin työni alusta asti, että haluan tuoda opinnäytetyössäni tutkittavan äänen esiin, joten kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän valinta oli selvä. Kun taloussosiaalityötä tehdään asiakastapaamisessa, sen toteutumisessa on osana kaksi osapuolta: työntekijä sekä asiakas. Tämä aiheuttaa kaksi eri näkökulmaa ja kokemusta taloussosiaalityöstä sekä asiakkaan taloudellisesta tilanteesta ja sen tuomista vaikutuksista asiakkaan elämään. Pohdin kahden eri näkökulman merkitystä tutkimustulosten kannalta ja päädyin siihen, että molempien osapuolien kokemus on tärkeä tuoda esiin saadakseni tutkimustuloksista monipuolisemmat ja luotettavimmat. Tein loppuvuodesta 2019 tutkimussuunnitelman.

Aloitin keväällä 2020 tekemään opinnäytetyön teoriaosuutta, tutkimusesitettä sekä tietosuojaselostetta. Opinnäytetyötutkimukseni rajautui aikuissosiaalityössä tehtävään taloussosiaalityöhön, joten aloin etsimään mahdollista yhteistyötahoa. Hankin tarvittavat tutkimusluvut kesällä 2020. Löysin haastateltavat työntekijät sekä asiakkaat Etelä-Pohjanmaan alueelta. Työntekijät avustivat asiakashaastattelujen saamisessa.

Kaikki haastattelut tapahtuivat syksyllä. Asiakkaiden ja työntekijöiden haastattelut sovittiin pienelle aikavälille. Sain opinnäytetyötutkielmaani varten 4 työntekijähaastattelua ja 2 asiakashaastattelua. Kaikki haastattelut tapahtuivat yksilöhaastatteluiluina. Haastattelupaikka valikoitui haastateltavan tahdon mukaan. Vallitsevan COVID-19-pandemian vuoksi osa haastateltavista halusi haastattelun tapahtuvan etäyhteyksien kautta. Etäyhteyksin tehdyt haastattelut tehtiin puheluina sekä erilaisen viestintäohjelmistojen avulla. Osan haastateltavista tapasin sosiaalitoimiston tiloissa. Haastattelut kestivät 26–54 minuuttia.

Litteroin jokaisen haastattelun pian haastattelutilanteen jälkeen välttääkseni litterointien kasaantumisen kerralla tehtäväksi. Litteroitua materiaalia tuli työntekijöiden haastatteluista 34 sivua ja asiakkaiden haastatteluista 15 sivua. Vaikka olin tehnyt tutkielmani teoriapohjaa jo ennen haastatteluja, olin jättänyt kuitenkin teoriaosuuden sen verran avoimeksi, että sitä pystyi täydentämään haastatteluista nousevilla asioilla. Tämä oli hyvä ratkaisu, koska haastatteluista nousi esille asioita, joista oli kerrottava teoriaosuudessa. Saatuani tutkimusaineiston kasaan, aloitin tutkimusaineiston analysoinnin ja tutkimustulosten kirjoittamisen. Tutkimustulokset valmistuivat loppu syksystä 2020.

5.3 Tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmä

Opinnäytetutkielmani on toteutettu kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Laadullinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jonka tavoitteena on ymmärtää tutkittavan ilmiön laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen toteuttamiseen on useita menetelmiä. Vaikka menetelmiä on useita, niillä on olemassa yhtenäisiä piirteitä, jotka liittyvät esimerkiksi kohteen esiintymisympäristöön ja taustaan, kohteen tarkoitukseen ja merkitykseen sekä ilmaisuun ja kieleen liittyvissä näkökulmissa. (Jyväskylän yliopisto 2015.)

Tarkastelen opinnäytetyössäni, millaista on aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö, miten taloussosiaalityötä toteutetaan, mitä vähävaraisuus on ja mitä se merkitsee asiakkaalle nykyaikana sekä millaisia tunteita avun hakeminen heikossa taloudellisessa tilanteessa herättää asiakkaassa. Saadakseni asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia ja heidän luomiaan merkityksiä näihin tutkimusongelmiin minun oli valittava menetelmäsuuntaukseksi laadullinen tutkimus, koska sen avulla pyritään selittämään tutkittavaa ilmiötä tarkastelemalla tutkittavan omia ja subjektiivisia kokemuksia (Kylmä & Juvakka 2007, 16). Laadullinen tutkimus on yleensä kuvailevaa, joka ei perustu lukuihin eikä sillä pyritä yleistyksiin, kuten määrällisellä eli kvantitatiivisella tutkimuksella. Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään tekemään ”löydöksiä”, joita selitetään sanojen ja lauseiden avulla. Siinä ollaan kiinnostuneita merkityksistä, eli siitä, miten ihmiset näkevät ja kokevat reaalimaailman. Laadullinen

tutkimus tutkii yksittäisiä tapauksia, ja sen tavoite on tutkittavan ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen sekä tulkinan antaminen. (Kananen 2014, 18–19.)

Laadullisen tutkimuksen aineistossa pyritään keskittymään määrän sijasta laatuun. Jotta tulokset palvelisivat tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman hyvin, kohdejoukko valitaan tarkoituksen mukaisesti. Pienen otannan vuoksi mahdollistuu myös aineiston perusteellisempi analysoiminen. (Eskola & Suoranta 2000, 18.) Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimusaineisto on puheen muodossa (Vilka 2005, 100) ja tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytetään haastatteluja (Hirsjärvi & Hurme 2008, 46). Myös tämän tutkielman aineisto on kerätty haastattelujen avulla. Haastateltavia oli neljä työntekijää ja kaksi asiakasta.

Toteutin tämän tutkimuksen aineistonkeruun puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa tutkimusongelmasta valitaan keskeiset aiheet tai teema-alueet, joiden käsitteleminen tutkimushaastattelussa on välttämätöntä tutkimusongelmaan vastaamiseksi. Puolistrukturoidun teemahaastattelun tavoite on, että vastaaja voi antaa kaikista teema-alueista oman kuvauksensa (Vilka 2005, 101–102). Puolistrukturoidussa teemahaastattelutilanteessa tutkijan ei tule esittää pikkutarkkoja kysymyksiä tietyssä järjestyksessä, vaan tilanteen tulee olla keskustelunomainen, jossa eri teema-alueiden keskustelujen laajuus saa vaihdella haastateltavien välillä. Teemahaastattelu mahdollistaa vastaamisen vapauden antamalla oikeuden haastateltavien puheelle. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Valitsin tutkimukseeni teemahaastattelumenetelmän, koska etenkin asiakashaastatteluissa oli emotionaalisesti arkoja aiheita. Toisaalta tarvitsin tutkimusongelmaani mahdollisimman selittäviä vastauksia, mutta teemahaastattelussa mahdollistui se, että haastateltavat itse pystyivät säätämään vastauksissaan, kuinka syvälle käsiteltävään teemaan he halusivat mennä. Teemahaastattelu mahdollisti myös tilan uusille haastattelun kautta esille nouseville asioille, sekä pystyin tarvittaessa tekemään tarkentavia ja täydentäviä kysymyksiä.

5.4 Haastattelut ja tutkimusaineiston analysointi

Toteutin kaikki haastattelut yksilöhaastatteluina käyttäen apuna ennakoon valmistettua teemahaastattelulomaketta. Teemahaastattelulomakkeessa oli työntekijöille

ja asiakkaille omat haastattelurungot eri teema-alueilla. Teemojen alla oli erilaisia kysymyksiä, joiden avulla sain kattavampia vastauksia tutkimustani varten. Tutkimuksessani vuorottelivat tutkimusaineiston keruu ja analyysi. Aineistonkeruutilanteessa äänitin haastattelun ja sen jälkeen litteroin aineiston ennen seuraavaa haastattelua. Litterointi on tutkimuksen ensimmäinen analysointivaihe (Kylmä & Juvakka 2007, 65), jolloin kerätty tutkimusaineisto muutetaan sellaiseen muotoon, jossa sitä voidaan tutkia (Vilkkä 2005, 115). Haastattelujen edetessä huomasin asiakkaiden ja työntekijöiden tuottaman aineiston kyllääntyvän nopeasti. Aineiston kyllääntymisellä eli saturaatiolla tarkoitetaan sitä, että haastattelut eivät tuota enää tutkimusongelman kannalta uutta tietoa, vaan samat asiat alkavat kertaantumaan haastatteluissa. Yleensä tällöin aineiston katsotaan olevan riittävä. (Hirsjärvi, Remes & Sajaavaara 2005, 171.)

Olemassa olevissa teemahaastattelurungoissani oli asiakkaille ja työntekijöille omat teema-alueensa. Teema-alueita oli useita erilaisia, joten selkeyttääkseni tutkimusaineiston analysointia toteutin aineiston analyysin aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessin mukaisesti. Sisällönanalyysille on ominaista, että tutkimusaineiston sisältöä aletaan tiivistämään tutkimuskysymysten ohjaamana (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117). Koin tämän selkeimpänä tapana lähteä tarkastelemaan aineistoani, joka muodostui kahdesta eri osasta, asiakkaiden ja työntekijöiden haastatteluista.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysiprosessi jaetaan karkeasti kolmivaiheiseksi prosessiksi. Nämä prosessivaiheet ovat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Redusointivaiheen, eli pelkistämisen tarkoitus on pilkkoa analysoitavan aineiston informaatiota tutkimuskysymysten ohjaamana. Pelkistäminen ohjaa löytämään ja merkitsemään aineistosta olennaiset ilmaukset, jotka kirjataan ylös sen sisältöä kuvaavalla sanalla tai lauseella. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109.) Pelkistämisen toteutin antamalla jokaiselle tutkimuskysymykselle oman värikoodin. Merkitsin aineistosta värikoodilla tutkimuskysymyksiin vastaavia ilmauksia. Lisäksi alleviivasin kohtia, jotka korostuivat tai toistuivat aineistossa. Värikoodatun ja merkatun ilmauksen viereen merkitsin ilmausta vastaavan sanan tai lauseen, joka kuvasi ilmauksessa kerrottavaa asiaa.

Tehtyäni pelkistämisen vaiheen siirryin klusterointiin, eli ryhmittelyvaiheeseen. Ryhmittelyvaiheessa käydään tarkasti läpi pelkistämisen vaiheessa muodostetut ilmaukset esimerkiksi niistä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat pelkistämisen vaiheen ilmaisut ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi, joka nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Näin saadaan tehtyä alustavia kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä ja niitä kuvaavia alaluokkia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.) Kirjoitin pelkistämisen vaiheessa ilmauksia kuvaavat sanat ja lauseet ylös post-it-lapuille. Lappujen avulla aloin yhdistellä saman aiheiset ja toistuvat sanat ja lauseet ryhmiksi. Kun olin saanut luotua sanoista ja lauseista ryhmät, nimesin aiheita kuvaavan yhteenvedon sanalla tai lauseella ryhmän viereen, joista syntyi luokkia.

Viimeisessä vaiheessa, eli aineiston abstrahoimisessa muodostetaan teoreettisia käsitteitä erottelemalla tutkimuksen kannalta oleellinen tieto ja valikoitu tieto. Abstrahoinnissa tutkimusaineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin ja tuloksista esitetään tutkimusaineistoa kuvaavat teemat, eli yläluokat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111–113.) Muokkasin sisällönanalyyysissa muodostuneiden luokkien nimityksiä teoreettisemmiksi käsitteiksi. Niiden perusteella muodostin yläluokat ja alaluokat, joiden alle kirjoitin kuvailevalla tasolla tuloksia nimeämäni pääluokan alle. Pääluokkina olivat aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö, taloudellisen toimintakyvyn tukeminen ja edistäminen taloussosiaalityön avuin, vähävaraisuuden merkitys ja avun hakemiseen liittyvät tunteet. Näiden pääluokkien alle kokosin luokkaa vastaavat sisällönanalyyysissa muodostuneet yläluokat ja alaluokat. Olen kuvannut taulukossa 3 (liite 1) esimerkin, kuinka olen muodostanut eri luokat.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tieteellisen tutkimuksen keskeinen osa on luotettavuuden arviointi, koska tutkimuksen tulisi pyrkiä tiettyihin asetettuihin normeihin ja arvoihin. Tutkimuksen luotettavuudesta puhuttaessa perinteisinä keskeisinä käsitteinä ovat reliabiliteetti sekä validiteetti. Käsitteet näiden käsitteiden sopivuudesta laadulliseen tutkimukseen ovat vaihtelevat, mutta käytän niitä tässä tutkimuksessa. (Saaranen-Kauppinen & Puus-

niekka 2006b.) Vilkka (2015, 194) kertoo luotettavan tutkimuksen muodostuvan yhdessä validiteetista ja reliabiliteetista. Tutkimuksen reliabiliteetilla eli luotettavuudella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta, eli sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Validiteetilla, eli pätevyydellä tarkoitetaan tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä tutkimuksella on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2005, 216.) Tutkimukseni validiuden perustana on tutkimusongelman kannalta oikea kohdejoukko. Tutkimukseen osallistuvat haastateltavat työntekijät ovat valittu siten, että he ovat töissä aikuissosiaalityössä ja tekevät työssään taloussosiaalityötä. Asiakshaastatteluun osallistuvat olivat aikuissosiaalityön asiakkaita, jotka olivat saaneet taloudelliseen tilanteeseensa erilaista tukea. Validiutta tukee lisäksi asiakkaille ja työntekijöille tarkkaan suunnitellut teemahaastattelurungot, joissa kysymykset ovat laadittu siten, että niihin tulevat vastaukset selittäisivät tutkittua ilmiötä moniulotteisesti. Hirsjärvi ym. (2005, 217) kertovat, että laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka kuvaus jokaisesta tutkimusvaiheesta. Tutkimuksen reliabiliteetin toteutumista olen tukenut kuvaamalla tutkimusprosessin etenemisen mahdollisimman tarkkaan. Olen tuonut tutkimusraportissani esille aineiston tuottamiseen liittyvät olosuhteet, haastattelujen tekotavat sekä haastattelujen kestot. Olen kuvannut esimerkein ja kuvauksin sisällönanalyysimenetelmällä tekemäni luokitteluvaiheet, sekä perustellut tulosten tulkinnan teoriaan peilaten ja suoriin haastatteluottein. (Hirsjärvi ym. 2005, 217–218.)

Laadullisella tutkimuksella ei pyritä tilastolliseen yleistettävyyteen. Vaikka tutkimusaineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyyden näkökulmasta, ajatuksena on kuitenkin, että tutkittavasta ilmiöstä voidaan saada viitteitä muihin vastaavanlaisiin tapauksiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.) Hirsjärvi ym. (2005, 171) kertovat, että yksittäisen tapauksen riittävän perusteellisella tutkinnalla saadaan näkyviin, mikä ilmiössä on merkittävää, ja mikä saattaisi toistua myös tarkastellessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. Jos aineisto on määrällisesti tai laadullisesti riittävä, eli edustava, voidaan tehdä tutkimustulosten osittaista yleistämistä johonkin tarkasti määriteltävään ryhmään. Yleistettävä aineisto katsotaan olevan laadullisesti riittävä, kun se muodostuu selvästi ryhmän toiminnan kannalta merkittävistä henkilöistä tai tutkittavan ilmiön eri puolia edustavista ryhmistä. Tällöin tutkimustulokset ovat myös siirrettävissä käytännön ilmiöön, ryhmään tai tilanteeseen. (Ronkainen ym. 2011,

143–145.) Tuomi ja Sarajärvi (2018, 100) ovat sitä mieltä, että jo pienelläkin aineistolla voidaan tehdä yleistyksiä. Heidän mukaansa yleistys on mahdollista laadullisissa tutkimuksissa, joissa aineisto on saavuttanut saturaation, eli kylläntymisen. Toisaalta Vilkkä (2005, 128) kyseenalaistaa kylläntymispisteen määrittämisen silloin, kun tutkitaan ihmisten omakohtaisia kokemuksia. Hänen mukaansa jokainen yksittäisen ihmisen kokemus on ainutkertainen, ja jokainen uusi tutkimushaastattelu tuo jotakin uutta tietoa ihmisen kokemuksen ja merkityksenannon muuttuessa. Mielestäni tämän tutkimuksen tulokset ovat osittain yleistettävissä edellisen kuvauksen tavoin. Tutkimukseni kylläntyi nopeasti etenkin työntekijöiden osalta. Tutkimukseeni osallistui aikuissosiaalityön työntekijöitä sekä asiakkaita, jotka ovat merkittäviä henkilöitä ilmiön kannalta. Myös tutkimustulosten yhtäläisyys aikaisempien tutkimusten kanssa oli merkittävä.

Laadullista tutkimusta tulee arvioida kokonaisvaltaisella kriittisellä tarkastelulla. Kriittisellä ja arvioivalla työasenteella voidaan parantaa tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä. Tutkimukseen liittyvää oman toiminnan kriittistä analysoimista kutsutaan reflektioksi, jonka tarkoitus on tarkastella tehtyjä ja tekemättä jääneitä asioita pohdittien, miksi näin on toimittu. Reflektointia tulisi tehdä jokaisessa työvaiheessa, ei vain tutkimuksen loppuvaiheessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d.) Olen tehnyt tämän tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa reflektointia, josta tässä esimerkkinä joitain pohdintoja. Tutkimusprosessin aloitusvaiheessa tein reflektiota aiheen valinnasta ja sen eettisestä toteuttamisesta. Tutkimuksessani käsitellään monille häpeää tuottavaa ja arkaluontoista aihetta, joka kohdistuu taloudellisen tilanteen kannalta heikompiosaisiin henkilöihin. Sen vuoksi koin tärkeäksi miettiä tutkimuksen toteutusta siten, että tulokset hyödyttäisivät näitä ihmisiä ja ne voisi vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin. Tutkimusmenetelmän ja aineistonkeruumenetelmien valintaan liittyi reflektiota, joka niin ikään liittyy myös tutkimuksen eettisyyteen. Tutkimusmenetelmä oli valittava siten, että sillä saatiin ymmärrettyä ilmiötä ja tuotettua todellista tietoa tutkimusongelmaan. Tutkimusaineiston analysointiin ja raportointiin liittyi reflektiota, jossa oli huomioitava myös erityisen paljon eettisiä asioita. Millä tutkimusaineiston analyysimenetelmällä saan selkeitä tuloksia asiakkaiden ja työntekijöiden erillisistä aineistoista? Kuinka teen näkyväksi ja ymmärrettäväksi analysointiprosessin? Kuinka kirjoitan raportin mahdollisimman tarkasti ja totuuden mukaisesti, mutta säilytän tutkittavien anonymiteetin?

Tutkimukseen osallistuvalla täytyy kertoa tutkimuksen eettisyydestä. Heille tulee selvittää, kuka pääsee tarkastelemaan heidän tietojaan, ja kuinka heidän henkilötietonsa pidetään salassa. (Mäkinen 2006, 116.) Olen laatinut tutkimukseen osallistuville tiedotteen tutkimuksesta, jossa kerron muun muassa tutkimukseni tarkoituksen, heidän vapaaehtoisuutensa, tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet. Annoin tiedotteen tutkimuksesta ennen tutkimustilannetta. Lisäksi tein tutkimuksen tietosuojaselosteen, jossa kerron tietosuojalainsäädännön mukaiset henkilötietojen käsittelyyn liittyvät asiat. Esittelin jokaisen haastattelun alussa haastateltaville tutkimuksen tietosuojaselosteen. Tutkimukseni tärkein eettinen näkökulma liittyy anonymiteettiin, koska kyseessä on arkaluontoinen tutkimusaihe. Olen pitänyt opinnäytetyöni osallistujien henkilöllisyydet salassa ja kirjoittanut tutkimusraportin siten, että heitä ei ole mahdollisuus tunnistaa. Henkilöllisyyden salaaminen mahdollistaa haastateltaville vapaamman keskustelun käsiteltävistä teemoista, ja rohkaisee puhumaan rehellisesti, mikä antaa tutkijalle tutkimuksen kannalta olennaista tietoa. (Mäkinen 2006, 114–115.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Haastateltavien taustatiedot

Opinnäytetyöni tutkimukseen osallistui neljä työntekijää, jotka ovat töissä kunnan sosiaalivirastossa aikuissosiaalityössä. Työntekijät ovat nimetty tässä tutkimuksessa VT1–4. Työntekijät olivat ammattinimikkeiltään sosiaaliohjaajia ja sosiaalityöntekijöitä, ja heillä kaikilla oli pitkältä ajalta työkokemusta sosiaalivirastossa tehtävästä työstä.

Työntekijöiden lisäksi haastatteluun osallistui kaksi asiakasta, jotka ovat nimetty VA1 ja VA2. Toinen asiakkaista oli hakenut ensimmäisen kerran jo vuosia aikaisemmin sosiaalitoimistosta taloudellista tukea. Hän kuvasi tuen tarpeen olevan satunnaista. Tällä hetkellä hän oli työllistettynä palkkatuella. Toinen asiakkaista oli ohjattu tämän vuoden puolella toisesta palvelusta aikuissosiaalityön piiriin saamaan taloudellista apua. Hänen ensisijainen etuutensa oli ollut jo vuosia sairaseläke. Kaikki haastateltavat olivat naisia.

6.2 Aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö

6.2.1 Työntekijöiden kuvaus taloussosiaalityöstä

Tutkimukseen osallistuvat työntekijät saivat määritellä omalla tavallansa **taloussosiaalityön käsitteen** ja kertoa, mitä käsite heille tarkoittaa omassa työssään. Taloussosiaalityön käsite koettiin vaikeana määriteltävänä, mutta yleisellä tasolla se nähtiin monimuotoisena asiakkaan taloudellisen selviämisen tukemisena. Toimeentulotukityö oli esillä haastattelujen useissa kohdissa. Yksi työntekijä kuvasi, että aikuissosiaalityö olisi pääsääntöisesti toimeentulotukityötä, johon liittyy ihmisen kokonaistilanteen arviointi. Kaikkien työntekijöiden kertomasta oli kuitenkin havaittavissa, että he näkivät taloussosiaalityön laajempänä käsitteenä kuin täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotukityö, jotka ovat kuntien sosiaalitoimistoissa tehtävää työtä.

Näen laajempänä käsitteenä kuin toimeentulotuki. (VT4)

Taloussosiaalityön määriteltiin olevan asiakkaan taloudellisen tilanteen ja taloudellisen selviytymisen tukemista. Siihen kuuluu ihmisen kokonaistilanteen arvioimista, jossa kiinnitetään huomio siihen, mistä asiakkaan talousvaikeudet johtuvat. Suurin osa työntekijöistä piti taloussosiaalityössä tärkeänä sitä, että asiakas itse pärjäisi jatkossa ja asiakkaalla itsellään olisi mahdollisuus taloudelliseen toimintaan. Pelkän rahallisen tuen ei katsota kantavan asiakasta pitkälle, vaan taloussosiaalityön toteutuminen vaatii muutakin tukea.

Ihmisen kokonaistilanteen arvioimista, et ens sijainen niin ku tehtävä on kuitenkin niin ku selvittää, et mistä ne talousvaikeudet johtuu... ja sitten niin kun mun mielestä meillä on... on niin kun velvollisuus tavallaan puuttua siihen... siihen köyhyyden syyhyn eikä, eikä niin ku... ei se oo aina se, että me jaetaan sitä rahaa, vaan ylipäätään niin ku selvitetään, että kuinka se ihminen pärjäis ilman meitä. (VT1)

Mun mielestä se pelkkä rahallinen tuki ei kannu pitkälle, että se olis niin kun hyvä, että sais jotenkin tuettua sitä, että asiakas pärjäis myös itse sitten niin ku jatkossa. (VT3)

Työntekijät käyttivät taloussosiaalityön määrittämisessä apuna myös **käytännön työn kuvaamista**. Asiakkaiden tilanteet ja taloudelliset toimintakyvyt nähtiin erilaisina ja niillä katsottiin olevan vaikutus siihen, miten taloussosiaalityötä voitiin toteuttaa asiakastyössä. Yksi haastatelluista työntekijöistä kertoi, että osalle asiakkaista riittää annettu ohjaus, mutta toiset tarvitsevat esimerkiksi välitystilin auttamaan päivittäisistä menoista selviämistä. Työntekijät olivat yksimielisiä siitä, että asiakkaan oma osallistuminen ja hänen motivaationsa oli tärkeässä osassa taloussosiaalityön toteutumisessa. Yksi haastatelluista kertoi, että hän näki taloussosiaalityön tavoitteellisena työskentelynä, joka toteutuu silloin, kun asiakas itse on määrittämässä omia tavoitteitansa.

Kaikkien tilanteet on erilaisia. Ja sitten jotkut... jotkut voi selvitäkin sillä ohjauksella, mut sitten on asiakkaita jolla... joiden kyvyt ei siihen riitä, että sitte voi olla välitystili, joka sitten auttaa. (VT3)

Se on minun mielestä tavoitteellista työskentelyä, jossa niin kun asiakkaan pitää olla mukana ja asiakas on se, joka ne omat tavoitteet tietysti

siihen määrittää, että mitä... mitä sillä työskentelyllä on mahdollista tavotella. (VT2)

6.2.2 Yhteistyön merkitys taloussosiaalityössä

Työntekijät mainitsivat taloussosiaalityöhön liittyviä **yhteistyötahoja**, ja he kuvasivat yleisellä tasolla, millaista yhteistyö eri tahojen kanssa oli. Kaikki neljästä työntekijästä mainitsivat edunvalvonnan sekä sähkölaitoksen yhteistyötahoiksi. Neljästä työntekijästä kolme mainitsi lisäksi velkaneuvonnan, vuokranantajat ja Kelan. Kaksi työntekijää mainitsi sosiaalihuollon, ulosoton, erilaiset perintäfirmat sekä seurakunnan ja yksittäisinä mainintoina yhteistyötahoiksi nimettiin talousneuvonta, asumisneuvonta, vesilaitos, pankit ja omaiset (taulukko 1).

Taulukko 1. Esiintyvyys yhteistyötahoksi työntekijöiden haastatteluissa.

Yhteistyötaho	Esiintyvyys
Edunvalvoja	4
Sähkölaitos	4
Velkaneuvonta	3
Vuokranantajat	3
Kela	3
Sosiaalihuolto (esim. lastensuojelu, päihdehuolto)	2
Ulosotto	2
Perintäfirmat	2
Seurakunta/diakonia	2
Talousneuvonta	1
Asumisneuvonta	1
Vesilaitos	1
Pankit	1
Omaiset	1

Työntekijät kertoivat **yhteistyön käytännössä** olevan sitä, että tietyissä tapauksissa asiakas **ohjataan** seuraavan palvelun piiriin, joka auttaa asiakasta hallitsemaan taloudellista tilannetta tai tukemaan taloudellista selviytymistään eri tavoin. Yksi työntekijöistä kertoi tärkeäksi tuntee tarjolla olevan palvelujärjestelmän, vaikka tekeekin paljon toimeentulotukityötä, koska asiakkaita oli toisinaan ohjattava esimerkiksi muiden sosiaalihuollon palveluiden piiriin. Kolme työntekijää kertoi ohjaavansa asiakkaita velkaneuvonnan piiriin silloin, kun asiakkaan rahaongelmien taustalla oli velkaongelmat.

Eihän julkisista varoista kenenkään velkoja makseta, niin tuota, jos se velkatilanne on sellanen, et se ajaa sen ihmisen siihen, että sen rahat ei mitenkään riitä, niin sit me ohjataan se velkaneuvontaan. (VT1)

Jos asiat on levinnyt aivan käsiin, niin ohjausta velkaneuvontaan. (VT4)

Yhteistyön vuokranantajien ja sähköyhtiöiden kanssa kerrottiin olevan lähinnä **selvittelyä** sähköjen katkaisemisen ja häätöasioiden osalta sekä **neuvottelua ja sovittelua** maksusuunnitelmien aikaan saamiseksi.

Usein soitetaan sähkölaitokselle ja vuokranantajille ja kysytään maksusuunnitelmia. ... Selvitellä, että paljonko siellä on vuokria rästissä ja paljonko siellä on sähköjä rästissä siirtofirmalla ja ja sitten sähkön toimittajalla ja koska ne nyt ollaan katkasemassa ja... (VT3)

Lisäksi työntekijöiden haastatteluista ilmeni, että yhteistyö eri tahojen kanssa voi olla sitä, että yhteistyötahon kanssa yhdessä mietitään, mikä apu auttaisi asiakasta selviämään tilanteesta parhaiten tai kuinka asiakasta voitaisiin auttaa yhteistyötahon kanssa yhdessä. Tällaisissa tapauksissa yhteistyötahoiksi mainittiin edunvalvonta, muut sosiaalihuollon palvelut sekä seurakunta.

Asiakashaastatteluissa toinen asiakkaista kertoi olevansa tyytyväinen siihen, että hänet oli ohjattu erään yhdistyksen avun piiriin, josta hän oli saanut itselleen ja lapsilleen hyviä vaatteita. Tämä ohjaus säästi häneltä energiaa, koska hänen ei tarvinnut koluta kirpputoreja löytääkseen sopivia vaatteita, ja rahaa säästy muihin tärkeisiin asioihin. Erityisesti asiakas kertoi saaneensa apua, kun sosiaalityöntekijä oli kehottanut häntä ottamaan yhteyttä asumisneuvojaan.

Sillon ku ne tuli käymään, niin niin ne kehotti ottaa yhteyttä tämmöseen, ku asumisneuvojaan. Ja [nimi poistettu] tuli sit käymään taas oman työkaverinsa kanssa sitten mun luona ja mä esitin kaikki paperit, liput ja laput mitä mulla on asioita. ... Ja se [nimi poistettu] sitten niin ku kirjotti paperille mulle, kun se tiesi mun tulot... se kirjotti mulle niin ku ihan oikeasti muistilapun, että maksa tänä päivänä tämä lasku, maksa tänä päivänä tuo lasku, siinä oli niin ku paperilla ne ja mä tein sen kuukauden sen mukaan ja mä huomasin, että mä selviän. ... Siitä jäi semmonen niinkö oppi. (VA1)

6.2.3 Taloussosiaalityön etiikka

Kysyin kaikilta työntekijöiltä, kokevatko he taloussosiaalityöhön liittyvän eettisiä ongelmia. Vastaukset olivat vaihtelevia ja ne liittyivät **asiakkaan kanssa tehtävään työhön** sekä **tuen oikeudenmukaiseen jakautumiseen**. Kaksi työntekijää pohti, että omat arvot ja asenteet eivät saa näkyä ja vaikuttaa asiakkaan kanssa tehtävässä työssä. Kaksi työntekijää kertoi, että työtä täytyi tehdä asiakaslähtöisesti syyllistämättä ja tuomitsematta asiakasta, vaikka asiakkaan taloudellinen käyttäytyminen eroaisi työntekijän arvomaailmasta. Heidän mukaansa työtä oli tehtävä etsimällä keinoja, joilla asiakkaan oli mahdollista päästä eteenpäin tilanteestaan. Yksi työntekijöistä piti tärkeänä tunnistaa omien resurssien ja aikuissosiaalityössä tehtävän taloussosiaalityön mahdollisuuden auttaa asiakasta. Hän kertoi, että joissain asiakastapauksissa oli osattava tehdä rajaveto siihen, milloin asiakas on siirrettävä toisen palvelun, esimerkiksi velkaneuvonnan, piiriin.

Toimitaan niin, että omat arvot ja asenteet ei vaikuta sinne... siihen niin kun asiakkaan kanssa tehtävään työhön, ne semmoset, mut ne on sit taas semmosia, mitkä menee mun mielestä oikeastaan aina siellä, kun sosiaalityötä tehdään siellä rinnalla. (VT4)

ei syyllistää ja että mennään... mennään vaan ja katotaan niitä keinoja, joilla päästäs eteenpäin ja ja eikä tulisi niin kun tämmösiä tilanteita toistuvasti, että se ois mun mielestä tärkeetä. ja sitten ne keinot, että se asiakas itse niin kun, et mitähän itse ajattelee (VT3)

Kolme työntekijää mainitsi taloussosiaalityön eettiseksi ongelmaksi asiakastyössä toteutuvan yhdenvertaisuuden. Työntekijät miettivät, kuinka he pystyvät tekemään työtään siten, että kaikki asiakkaat saavat yhdenvertaisen tuen, kun yhdenvertainen tuki ei kuitenkaan heidän mielestään tarkoita samaa rahamäärää tai tuen määrää jokaiselle asiakkaalle. Yksi työntekijöistä ajatteli, että yksineläjillä ja perheellisillä oli erilaiset tilanteet ja tarpeet, minkä vuoksi hän halusi keskittyä vain perheiden kanssa tehtävään työhön ja heidän tarpeisiinsa.

Mun mielestä se menee eettiseks ongelmaks, että mikä tavallaan on, millä saadaan yhdenvertainen tuki kaikille, kun se ei tarkoita sitä, että kaikki saa saman rahan esimerkiksi. (VT4)

Tota niin vähän kuitenkin niin ku kattoo, että missä, et... vähän niin ku semmosta niin kun... semmosta oikeudenmukasta linjausta siinä tasa-päistämättä niitä asiakkaita (VT3)

6.2.4 Työntekijän mahdollisuus auttaa asiakasta

Kysyin työntekijöiltä, kokivatko he, että heillä oli riittävästi tietoa ja taitoja taloussosi-aaliteyöstä ja sen menetelmistä. Kaikki työntekijät olivat sitä mieltä, että heillä oli hy-
vin **tietoa ja taitoja** taloussosi-aaliteyöstä ja sen menetelmistä. Työntekijät mainitsivat taitojen kehittyneen pitkän työuran aikana, ja kaikki työntekijät olivat saaneet lisäksi jonkin verran lisäkoulutusta talousasioista. Kolme työntekijää oli kuitenkin sitä mieltä, että aiheesta tulee jatkuvasti uutta tietoa sekä rahallisiin tukiin muutoksia, joista oli pysyttävä ajan tasalla.

Näistä talousasioista... niin tää maailma muuttuu ja aina tulee uutta ja uutta semmosta, että on tärkeää seurata sitä omaa aikaansa, että mitä kaikkee nyt voi ihminen hakea ja tehdä ja suunnitella ja minkälaista tu-
kea voi saada niin ku ulkoapäin... Ei... ei tällästen palvelujen kautta, vaan voi olla vaikka jotakin hankkeita ja tämmösiä, että kyllä mä sanois-
sin, että siitä olis hyötyä, että saisi vielä lisää valmiuksia. (VT2)

Työntekijät kuitenkin kertoivat kokevansa usein avuttomuuden tunnetta asiakkaan tilanteesta. Kolme työntekijää kokivat, että asiakkaiden tilanteet olivat muuttuneet monimutkaisemmiksi, ja osa asiakkaista oli ylivelkaantunut raskaasti. Kaksi työnte-
kijää toi esille myös asiakkaan haluttomuuden toimia oman taloutensa eduksi, jolloin työntekijätkin kokivat, että he eivät pysty auttamaan asiakasta.

Jos se odotetaan silleen, että mä hoidan sen asian kuntoon ja tavallaan itellä ei oo tilanteeseen vastuuta eikä... eikä tota niin kun ratkaisuihin vastuuta, niin kyllä siinä vaiheessa nousee niin kun itelläkin monesti kädet pystyyn, et tiettyyn rajaan pystyt hoitaan, mutta odottaa kuitenkin yleensä asiakkaaltakin jotain. (VT4)

Kyllä mä tunnen joskus itseni tosi avuttomaksi, että kyllä siinä nimen-
omaan niitä välineitä kokis tarvitsevansa siihen työskentelyyn, että millä välineillä mä... mä niin kun terävöitän sitä omaa havaintokykyä niistä asiakkaan toiminnoista ja... (VT2)

Aikaresurssi nousi esille jokaisen työntekijän haastattelussa. Vaikka perustoimeentulotuen Kela-siirto oli antanut aikaa psykososiaaliselle taloussosiaalityölle, silti jokainen työntekijä oli sitä mieltä, että aikaa asiakastyöhön olisi oltava enemmän, jotta asiakkaan tilanteeseen voitaisiin perehtyä tarkemmin.

Koen, että ei ole. Ei oo riittävästi aikaa, että uskon, että et... jos aikaa olis enemmän, niin sais enemmän tuloksia aikaan. (VT2)

Mä toivosin siihen niin ku ylipäättään kunnilta enemmän resursseja, koska mä oon sitä mieltä, että niin kun se, että me ajan kanssa perehdytään sen ihmisen tilanteeseen ja saadaan niin kun tavallaan se ihminen niin kun... toimimaan itse omaksi hyväkseen, niin me...pitkällä aikavälillä me säästettäis hirveesti siinä rahaa. (VT1)

6.3 Taloudellisen toimintakyvyn tukeminen ja edistäminen taloussosiaalityön avuin

6.3.1 Taloudellisen tilanteen selvittäminen ja hallintaan saaminen

Pohdin jokaisen työntekijän kanssa **perustoimeentulotuen Kela-siirtoa**. Kaikki työntekijät olivat sitä mieltä, että Kela-siirto oli muuttanut aikuissosiaalityössä tehtävää työtä sisällöllisesti. Kuvaukset siitä, miten Kela-siirto oli heidän työtään muuttanut, olivat erilaisia. Yksi työntekijöistä koki työnsä muuttuneen merkityksellisemmäksi Kela-siirron jälkeen, koska se oli vapauttanut aikaa suunnitelmallisempaan työhön ja asiakkaan tapaamiseen.

Se on muuttanut työtä sisällöllisesti todella paljon paremmin sillä tavalla niin kun merkityksellisemmäksi. ... Mutta kyllä se on todella mun mielestä antanut niitä mahdollisuuksia tavata asiakasta... niin kun paremmin ja intensiivisemmin ja tehdä... tehdä näitä suunnitelmia. (VT2)

Työntekijät kokivat Kela-siirtoon liittyvän myös negatiivisia muutoksia, kuten se, että Kelan tekemien virheellisten päätösten korjaamiseen joutui käyttämään työaikaa. Myös avun saaminen kerrottiin joissain tapauksissa muuttuneen mutkikkaammaksi, koska asiakkaalla oli oltava Kelan päätös perustoimeentulotuesta, ennen kuin he

voisivat hakea täydentävää toimeentulotukea sosiaalitoimistosta. Näissä tapauksissa avun saaminen viivästyy, koska asiakas joutuu odottamaan Kelan päätöstä perustoimeentulotuesta ennen täydentävän toimeentulotuen käsittelyä. Toinen haastateltava asiakas puhui niin ikään ylimääräisestä työstä Kelan kanssa. Asiakas tiesi jo ennen perustoimeentulotuen hakemista, että ei olisi siihen oikeutettu, mutta perustoimeentulotukipäätös oli haettava ennen täydentävän toimeentulotuen käsittelyä. Asiakas koki tilanteessa, että ylimääräinen työ oli haitallista vähäisten voimavarojen vuoksi.

Ei jaksa niin ku keskittyä, et aina yks asia kerrallaan. Kauhea työ jo noitten kelan... vaikka mä tiesin sen, että enhän mä mitään... tiesin sen itte jo valmiiks, että enhän mä mitään niin ku perustoimeentulotukea oo oikeutettu saamaan... kyl niin ku ihan turha paperisota niin ku sieltä päästä. Senhän pystyy itte jo laskurilla kattoo... Tiesin, että sinne ei hyväksytä, kun laina... lainojen lyhennyksiä. (VA2)

Työntekijöiden ja asiakkaiden haastatteluista nousi esille avun hakemisen **ajoituksen merkitys**. Suurin osa työntekijöistä kertoi haastattelussa toivovansa, että asiakkaat hakisivat apua tilanteisiinsa aikaisemmin, koska pahoin kriisiytyneitä tilannetta oli hankalampi työstää ja asiakkaan oman toimintakyvyn katsottiin vähenevän kriisiytyneissä tilanteissa. Yksi työntekijöistä kertoi kohtaavansa usein tilanteita, joissa asiakas toivoo saavansa apua heti, mutta työntekijän ei ole mahdollisuus järjestää aikaa nopealla aikataululla. Toinen asiakkaista kertoi haastattelussa kahdesta eri tilanteesta, jossa avun hakeminen talousongelmiin oli viivästynyt ja aiheuttanut lisäongelmia hänen taloudelliseen tilanteeseensa.

Kun otetas ajoissa yhteyttä ja niin, että ne tilanteet ei oisi hirveän pahaksi kriisiytynyt, niin siitä pääsis niin ku, sit päästäis vielä niin ku työstämäänkin sitä tilannetta. (VT3)

Ei se oo vieläkään nii ku oikee ajantasalla. Tai nyt pikkuhiljaa, mutta mulla kokoaja esimerkiks vuokran maksanu niin ku jäljessä. Vähän niin ku... myöhäs kokoaja ja lisäkuluja aina sitte tulee... muistutuskulut päälle, että kaikki niin ku vähä... no mu omaaki syytä, et o vähä niin ku kestäny just tuo, että ois pitäny ajois pankinki kanssa neuvotella (VA2)

Kaksi työntekijää kertoi asiakkaan **tilanteen hallintaan saamisen merkityksestä**. Työntekijät kertoivat, että tilanteen hallintaan saaminen lähti siitä, että aluksi oli selvitettävä asiakkaan kokonaistilanne pilkkomalla asiat osiin. Selvityksellä he alkoivat

purkamaan sitä, mistä nykyinen taloustilanne johtui, puuttuiko asiakkaalta mahdollisesti joitain ensisijaisia etuuksia tai oliko ne laskettu väärin ja oliko asiakas sosiaalitoimistosta saatavan tuen tarpeessa. Tilanteen hallintaan saamisella työntekijät pyrkivät saavuttamaan asiakkaalle hallinnantunteen omasta tilanteestaan, jotta asiakkaan oma toimintakyky talouden osalta säilyisi.

Kun mulle tulee asiakas, niin me ensin selvitetään, että mis... mistä tämä nykyinen tilanne johtuu. (VT1)

Saatais asiakkaalle se hallinnantunne jossain määrin ja sit sitä justiin, et niin kun mitä, mitä juuri nyt kannattaa tehdä ja mitkä on ne asiat mihin ei justiin nyt pystytä vaikuttaa. (VT4)

6.3.2 Työntekijän ja asiakkaan yhteistyö

Haastatteluissa ilmeni, että työntekijöiden ja asiakkaiden **kohtaaminen** oli merkityksellinen asia. Suurin osa työntekijöistä tunnisti, että häpeä oli läsnä asiakaskohtamisissa ja he olivat sitä mieltä, että työn kautta häpeän kokemukseen olisi vaikutettava. Kaksi työntekijää kertoi, että asiakas on aina kohdattava kunnioittavasti. Kohtaamiseen ei sovi syyttely ja moralisointi, vaan toivon luominen siitä, että asiat saadaan hallintaan.

Häpeästä, että se on aika iso juttu niin kun kaiken kaikkiaan. Se on myöskin semmonen, mikä on siinä läsnä ja... ja sitä ei aina tunnista ja huomaa... ja osaa ottaa sitten huomioon. (VT2)

Yritetään kohdata ihminen ihmisenä ja enemmän, että riippumatta siitä, kuinka paljon meillä on asiakkaita, niin se joka me tavataan, niin yrittäis siinä tsempata ja muistaa se, että hänellä voi olla häpeä. (VT2)

Työntekijät olivat yhtä mieltä **asiakkaan oman toiminnan merkityksestä** taloudellisen toimintakyvyn edistämisen osalta. Kaikki työntekijät olivat sitä mieltä, että asiakasta itseään oli myös vastuutettava toimimaan, jotta hänen tilanteeseensa voitaisiin saada muutosta. Kaksi työntekijää oli sitä mieltä, että asiakkaan oman taloudenhallinnan ei olisi mahdollista kehittyä, jos asiakas saisi kaiken avun helposti tekemättä itse työtä tilanteensa eteen. Toisaalta haastatteluissa näkyi, että työntekijän

oli toisinaan oltava asiakkaan puolestapuhujana. Yksi työntekijöistä perusteli asiakkaan vastuuttamista sillä, että asiakkaan täytyy olla se, joka määrittää, mitä työkentelyllä on mahdollista saavuttaa. Työntekijöiden haastatteluissa ilmeni myös ymmärrys siitä, että kaikkien asiakkaiden voimavarat ja kyvyt eivät ole samanlaiset toimia oman taloudellisen tilanteensa hyväksi.

Miten häntä auttaa se, jos hän... hän saa sen tavallaan... pääsee liian helpolla siitä tilanteesta, että kuinka... kuinka se oma taloudenhallinta vois kehittyä, että se on mun mielestä vaikeeta. (VT2)

Mutta niin ku tosiaan kaikilla ei ole niitä voimavaroja eikä resursseja, vaikka... vaikka kuinka neuvois, niin ei... ei kaikki pysty siihen. Että sekin on... jotkut ei pysty ja jotkut ei sitten niin kun jotkut ei pysty niin kun tämmösten niin kun ei... ei vaan oo kykyjä hahmottaa niitä asioita tarpeeksi ja jollakin on joku päihdeongelmaki niin paha. (VT3)

6.3.3 Menetelmät ja työvälineet toimintakyvyn tukemiseksi

Kysyin työntekijöiltä haastattelussa, kuinka he toteuttavat työssään taloussosiaalityötä. Työntekijöiden vastaukset kysymykseen olivat hyvin vaihtelevia, mutta kaikkien työntekijöiden haastatteluista kävi ilmi työntekijöitä yhdistävä **menetelmä**: yksilötyössä tehtävä **neuvonta ja ohjaus**, joka kiinnittyy talous- ja velkaongelmien selvittämiseen sekä erilaisiin taloudenhallinnan keinoihin. Suurin osa työntekijöistä kertoi ohjauksen ja neuvonnan olevan sitä, että asiakkaan kanssa käydään läpi, kuinka rahaa tulisi käyttää tai miten se olisi järkevin käyttää, että kaikki laskut tulisi hoidettua. Kaksi työntekijää kertoi pitävänsä tärkeänä sitä, että asiakasta voimaannutetaan ja kannustetaan toimimaan taloudellisesti vaikeassa tilanteessa, ja työssä tulisi olla mukana tulevaisuuden näköala, jotta asiakas toimisi oman tilanteensa edistämiseksi.

Mä teen paljon sitä semmosta neuvonta työtä, että... että, kuinka sitä rahaa käytetään. (VT1)

Me käydään asiakkaitten kanssa... laskuja läpi, mitä kannattaa maksaa, missä järjestyksessä. (VT4)

Jos on tullut jotakin epäonnistumista siinä taloudenhallinnassa, niin... niin niin... ei siinä varmaan kauhean paljon apua oo enään alleviivata sitä, mutta sit se tulevaisuuden näköala voi olla hyödyllinen. (VT2)

Kaikki työntekijät olivat myös sitä mieltä, että taloussosiaalityön menetelmänä oli joissain tilanteissa käytettävä **palveluohjausta**, jota toisinaan tarvittiin taloudenhallinnan sekä taloudellisesta tilanteesta selviämisen tueksi. Haastatteluista ilmeni erilaisia syitä palveluohjauksen tarpeelle. Työntekijät kertoivat esimerkiksi, että osalla asiakkaista ei ole riittävästi kykyjä ja valmiuksia toimia oman taloutensa parhaaksi pelkän ohjauksen ja neuvonnan avulla, jolloin työntekijät ehdottavat asiakkaalle välitystiliiä tai edunvalvojaa auttamaan taloudenhallintaa. Vaikeissa velkaongelmissa asiakas ohjattiin myös velkaneuvonnan piiriin.

Kaikki työntekijät kertoivat haastattelussa asiakkaan taloudellisen toimintakyvyn tukemiseksi käytettäviä **työvälineitä**. Kaikki työntekijät nimesivät työvälineeksi sosiaalitoimistossa tehtävän **toimeentulotukityön** sekä erilaiset täytettävät **lomakkeet**, joita käytettiin rahankäytön sekä velkojen hallinnan havainnollistamiseksi ja edistämiseksi. Työntekijät mainitsivat rahankäytön hallintaan erilaisia materiaaleja, kuten budjetoititaulukot ja -lomakkeet (Penno ja Takuusäätiö), yhteenvetotaulukot veloista ja perinteisen tavan **havainnollistaa asiakkaan tulot ja menot** paperilla. Rahankäytön hallintaan tarkoitettujen materiaalien käyttö työssä kuitenkin jakoi työntekijöitä. Suurin osa työntekijöistä kertoi havainnollistavansa työssään asiakkaalle tiliotteiden kautta hänen tulonsa ja menonsa. Osa työntekijöistä tarjosi asiakkaille kotiin täytettäväksi budjetoititaulukkoa, mutta he kokivat, etteivät asiakkaat olleet niitä halukkaita täyttämään.

Kyllä niin ku ihan joka asiakkaalle oli tarvetta tai ei, niin havainnollistan sen, että mitä sulla kuussa tuloo ja mihin se menee. (VT1)

Olen tota niin antanut näitä Penno... Pennokirjojakin... pyytännyt asiakkaan niin kun... merkitsemään niitä, ne ei oikeen oo saanut tuulta purjeisiin... ei oikeen oo... oo innostusta ollu. (VT3)

Kaikki työntekijät puhuivat myös **välitystilistä**, mutta suurin osa haastateltavista ajatteli, että välitystili puuttuu vain rahaliikenteeseen, minkä ansiosta asiakkaan välttämättömimmät asiat saadaan hoidettua, mutta välitystili ohittaa asiakkaan ongelman ja oman taloudellisen toimintakyvyn muodostumisen.

Se [välitystili] on yks vaihtoehto, mutta se on tietyllä tavalla sen asian ohittaminen, että... jotta vois selviytyä, niin sitten miksi aina se, että joku toinen hoitaa, että silloin on tavallaan sitten luovutettu, kun on otettu se välitystili käyttöön. (VT2)

6.4 Vähävaraisuuden merkitys

6.4.1 Vähävaraisuuden ja taloudellisten ongelmien riskitekijät

Asiakkaat kertoivat omasta näkökulmastaan asioita, jotka tuottivat heille vähävaraisuutta. Molemmilla asiakkailla oli useita erilaisia syitä **vähävaraisuuteen johtavista tekijöistä**, mutta molemmilla heillä oli päätekijänä velkaantuminen sekä ylimääräiset arjen kulut. Toinen asiakkaista kertoi, että olisi hyvin toimeentuleva ilman velkoja ja toinen kertoi saavansa kohtuu hyvää eläkettä, mutta lainat ja yllättäen tulleet ylimääräiset asumiskulut veivät ison osan eläkkeestä. Asiakkailla vähävaraisuuteen ja velkaantumiseen oli lisäksi vaikuttanut aikaisempi peliaddiktio, terveydelliset syyt, erilaiset yllättävät kulut ja muut raskaat elämäkokemukset.

Jos ei mulla olis niin ku näin paljon näitä, niin mä voisin olla hyvin toimeentuleva nimikkeellä oleva ihminen, mutta mulla on niinku niin paljon näitä asioita. (VA1)

On niin ku on... semmonen kohtuu eläke kuitenkin, mutta ne lainat napaa ison osan ja asumiskulut (VA2)

Pyysin työntekijöitä kertomaan minkälaisia vähävaraisuutta tuottavia asioita ja riskitekijöitä he tunnistavat asiakkaissaan. Työntekijät puhuivat yleisesti omista huomioistaan vähävaraisuutta ja taloudellisia ongelmia tuottavista tekijöistä. Kuten asiakkaidenkin kertomassa, myös työntekijöiden huomioissa esille nousi etenkin ylivelkaantuminen. Kaikki työntekijät nimesivät ylivelkaantumisen yhdeksi syyksi, ja se aiheutti keskustelua ja huolenaihetta työntekijöiden puolelta, koska sen nähtiin viime vuosina erityisesti lisääntyneen kaikissa ikäryhmissä. Velkaantumisen lisäksi yleisimpinä tekijöinä mainittiin työttömyys, työkyvyttömyys, riippuvuudet, terveydelliset syyt, erilaiset kriisitilanteet, erot ja koronapandemia. Lisäksi yksittäisinä mainintoina

oli yksin eläminen, ensisijaisten etuuksien puuttuminen ja maahanmuuttajien tilanteisiin liittyvät pulmat esimerkiksi verkostojen puute ja kieliongelmat.

Koko ajan korostuu mun mielestä nää velat tai ylivelkaantuminen alkaa näkyä täällä mun mielestä niin kun... ja se on järkyttävää, että se näkyy niin kun nuorista vanhuksiin, et se alkaa näkyä niin ku koko skaalalla... skaalalla, et sitte taas, et sit ku se tavallaan se hyväki palkkatulo niin ku ne... alkaa paukkua ulosottoon, niin... niin niin sit taas sen kautta tulee niin ku omat ongelmat (VT4)

Työntekijöiden ja asiakkaiden haastatteluissa ilmeni myös **yhteiskunnan osuus vähävaraisuutta tuottavana tekijänä**. Toinen asiakkaista ja kaksi työntekijää puhui yhteiskunnan mahdollistamasta velkaantumisesta ja he olivat sitä mieltä, että yhteiskunnan pitäisi pystyä paremmin rajoittamaan luottojen tarjontaa ja ihmisten mahdollisuutta ottaa luottoja. Osa työntekijöistä otti esille myös etuuksien riittämättömän tason etenkin todellisten menojen näkökulmasta. Heidän mielestään Kelan perustoimeentulotuessa ei nähdä ihmisen todellisia menoja. Näistä esimerkkinä he mainitsivat auton kulut, joita ei huomioida perustoimeentulotuessa ollenkaan. Sekä asiakkaat että työntekijät olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että on olemassa elämäntilanteita, jolloin oman auton pitäminen oli välttämätöntä, etenkin sen vuoksi, että maaseudulla ei ole kattavaa julkista liikennettä. Yksi työntekijöistä oli havainnut myös paikkakunnallaan, että asiakkaiden oli vaikeuksia saada julkisesta terveydenhuollosta läheteitä erikoissairaanhoidon vaativiin palveluihin. Asiakkaita kehoitetaan hakeutumaan yksityisen terveydenhuollon piiriin, mutta asiakkailla ei ole varaa maksaa itse yksityisiä palveluja ja perustoimeentulotuessa ei korvata yksityisen terveydenhuollon maksuja.

Sit samaten niin ku kela tekee näitä... mun mielestä on ihan naurattavia niiden silmälasipäätökset, että... että heidän mielestä niin ku heidän sopimuksen mukaan perussilmälasit saa kahdella kympillä... se ei oo todellista. (VT1)

6.4.2 Vähävaraisuudesta ja taloudellisesta tilanteesta johtuvat ongelmat

Asiakkaiden haastatteluissa ilmeni erilaisia **vähävaraisuudesta johtuvia tunteita**. Päällimmäisenä tunteena asiakkailla oli suru ja stressi. Toinen haastatelluista kertoi

eläneensä jo pitkään stressitilassa, joka vaikutti arkeen monella tapaa, kuten unettomuutena ja yleisenä innostuksen puutteena. Elämässä taloudellisista syistä saavuttamatta jääneet asiat sekä toteutumattomat haaveet tietynlaisesta taloudellisesta tilanteesta aiheuttivat epäonnistumisen tunteen.

Se stressaa... se on semmosta niin ku... ihminen on stressitilassa, se on niinku koko ajan sellanen stressitila. (VA1)

Jos sä oot ammatin luenut nuoruudessas ja haaveillut, että susta tulee uranainen ja sulla on se valkonen kivitalo nelikymppisenä ja sä oot omavarainen, niin ehkä siinä tulee se tunne, että mä oon epäonnistunut. (VA1)

Työntekijät kertoivat asiakkaissa havaitsemiaan vähävaraisuudesta johtuvia tunteita. Työntekijät ovat nähneet laajasti vähävaraisuudessa eläviä asiakkaita ja suurin osa työntekijöistä kuvasi vähävaraisuuden aiheuttavan asiakkaalle ahdistusta. Kaksi työntekijää kertoi, että asiakkaan ahdistus saattaa olla niin suuri, että se lamaannuttaa asiakkaan toimintakyvyn. Tällöin esimerkiksi laskut voivat jäädä kokonaan aukaisematta. Lisäksi vähävaraisuudesta johtuviksi tunteiksi kerrottiin suru, häpeä ja hermostuneisuus. Yksi työntekijöistä mainitsi kateuden ja katkeruuden liittyvän niihin tilanteisiin, joissa ihminen ei ole voinut saavuttaa haluamiaan asioita tai toteuttaa unelmiaan vähien varojen vuoksi. Kahdella työntekijällä oli myös kokemus siitä, että ihminen saattoi olla vähävarainen mutta tyytyväinen tilanteeseensa.

On jotakin myös semmosia yksinäisiä perustoimeentulotuella eläviä, jotka on kertonu et minä pärjään tällä ihan hyvin, että mä en niin ku halua niin ku parempaa elintaso, että mulle on ihan ok. (VT3)

Tunteiden lisäksi vähävaraisuuden kerrottiin aiheuttavan muita ongelmia. Kaksi työntekijää ja toinen asiakas kertoi, että vähävaraisuus aiheuttaa **materiaalisia puutteita**. Materiaalisista puutteista nousi esiin erityisesti auto, jonka puute hankaloi monen ihmisen arkea ja työllistymismahdollisuuksia. Asiakas kertoi omistavansa auton, mutta auto oli ollut jo pitkään korjaamolla, koska hänellä ei ollut varaa maksaa 250 euron korjauskustannuksia, eikä hän halunnut ottaa sen vuoksi lisää velkaa.

Meidän taloudessa on yksi kotitietokone ja nykypäivänä se on peräti vähän, kun meitä on tässä kumminkin kolme ketkä käyttää sitä tietokonetta. (VA1)

Häneltä tuota varastettiin pyörä ja mulla ei oo varaa siihen uuteen pyörään. (VA1)

Asiakkaiden ja työntekijöiden haastatteluista ilmeni, että vähävaraisuuden vuoksi **rahat eivät aina riittäneet välttämättömiin menoihin**. Puutetta voi olla ruuasta, lääkkeistä ja kodin välttämättömistä tarvikkeista, sen lisäksi rahat eivät aina riitä asumiseen liittyviin menoihin kuten vuokraan ja sähkölaskuihin. Toinen asiakkaista kertoi, että vähävaraisuus aiheutti perheessä monenlaisia tilanteita, joissa lisävelkaantumista oli vaikea välttää. Toisen asiakkaan tilanne oli vähävaraisuuden vuoksi päässyt jo vakavaksi. Hänen varansa ei riittäneet hyvälaatuiseen ravintoon, mikä puolestaan johti joidenkin veriarvojen laskuun ja lyhyeen sairaalahoitajaksoon.

Usein tuodaan se, että ei oo ruokaa... no se ruoka... ruoka nyt tulee usein esille, että ei ole ruokaa ja sit... sitten ne vuokrat ja sähköt on semmoset, jotka on sitten kriisiytynyt (VT3)

Toinen asiakkaista ja yksi työntekijä kertoivat vähävaraisuuden **syRJäyttävästä** vaikutuksesta. Asiakas oli joutunut luopumaan autostaan, koska hänellä ei ollut varaa sen korjaamiseen tai uuden hankkimiseen. Hänen oli enää vaikea liikkua sukulaisensa luokse, koska he asuivat kauempana ja julkisen liikenteen yhteydet olivat huonot. Työntekijän näkemys oli, että vähävaraisuus ja suuret velat voivat laskea ihmisten motivaatiota esimerkiksi kiinnittyä työelämään.

6.4.3 Vähävaraisuuden ilmeneminen

Kysyin työntekijöiltä, kuinka vähävaraisuus ilmenee asiakkaissa ja heidän tilanteissaan. Useampi työntekijä lähti miettimään asiaa asiakkaan **ulkoisen habituksen** kautta, mutta sekään ei ollut helppoa, koska asiakkaita koettiin olevan sekä hyviin ”merkkeihin” pukeutuvia että likaisiin ja rikkinäisiin vaatteisiin pukeutuvia. Työntekijät olivat sitä mieltä, että vaatetuksen tai henkilökohtaisen hygienian perusteella ei voisi erottaa ihmisen varallisuutta.

Voi olla hyvinkin merkkivaatteita ja koruja ja kaikkee, et ei se... ei sitä sillä tavalla, mutta sitten päihteiden käyttö ja ja hmm... no joo päihteiden käyttö on varmaan se mikä habituksesta eniten huomaa. (VT1)

Vähävaraisella ihmisellä ja hänen perheellään nähtiin olevan **vähemmän valinnanvaraa eri tilanteissa**. Asiakas kertoi, että ei voi haaveilla valinnanvaroista esimerkiksi oman pukeutumisensa suhteen. Yksi työntekijöistä kertoi vähävaraisuuden rajaavan esimerkiksi perheissä lasten harrastuksia. Vaikka lasten harrastuksia tuetaan sosiaalitoimistosta toimeentulotuen avulla, se rajaa kuitenkin tiettyjä harrastuksia pois.

Pitkäjänteisyys, että ekonomia pysyy tasapainossa, niin se on... se on ensimmäinen, että ei tuu pyrhdyksiä, että ostampa tästä satasen takin, koska mulla on se vanha takki tuolla. Että sanotaanko, että köyhän ihmisen ei saa haaveilla valinnanvaroista, jos näin sanotaan. Heti se on jostain pois. (VA1)

Vähävaraisuuteen ja ylivelkaantumiseen liittyi myös **kulissien ylläpitäminen**. kahden työntekijän mukaan kulissien ylläpito saattoi näkyä juurikin ulkoisessa habituksessa merkkivaatteina ja -laukkuina tai tilanteen salaamisena lähiomaisilta ja sukulaisilta.

6.5 Avun hakemiseen liittyvät tunteet

6.5.1 Avun hakeminen ja tunteet

Työntekijät ja asiakkaat olivat yksimielisiä siitä, että avun hakemiseen liittyy **häpeää**. Kolme työntekijää toi esille, että häpeä rajoittaa asiakkaiden hakeutumista avunpariin, mikä yleensä myöhästyttää avun saantia ja syventää kriisiytyneitä tilannetta. Heidän näkemyksensä oli, että häpeää koettiin sekä omasta tilanteesta että sosiaalitoimistoon tulemisesta. Molemmat asiakkaat kertoivat miettivänsä sosiaalitoimistoon mennessään, mitä ihmiset ajattelivat ja näkevätkö tutut, kun he menevät sosiaalitoimistoon. Toinen asiakkaista kertoi, että hänen oli vaikea myöntää itselleen sitä, että tarvitsi tilanteeseensa ulkopuolisen apua. Kaksi työntekijää oli huomionnut saman asian työssään, että useiden asiakkaiden oli vaikea hakea apua.

Se on häpeä. Se on aina häpeä. Se on aina läsnä niin ku niissä kohtaamisissa ja tavallaan niin kun se, että häpeä on se mikä usein estää sen avun hakemisen sillon ajoissa. (VT1)

Kyllä se tulee alitajuntaan, että näkeeköhän tutut? Mitähän ne aattelee? Aatteleeko ne, että mä en tee mitään? Et ne ei tiedä, että mä oon töissä ja mä pyrin selviämään, mutta se, että jos apua saa, niin se on tervetullutta. (VA1)

No joskus tossa ulkona on vähän, että ku ihmiset kattoo, että tuokin menee tuonne, ku tuo [viraston nimi poistettu] on tuossa. Tässä kulkee niin paljon ihmisiä. (VA2)

Kaksi työntekijää kertoi avun hakemiseen liittyvästä **vihasta**. Toinen heistä koki, että työssä esiintyvät vihaan liittyvät tunteet olivat vähentyneet perustoimeentulotuen siirryttyä Kelan käsiteltäväksi. Heidän mielestään kuitenkin vihaa esiintyi esimerkiksi tilanteissa, joissa asiakkaalle ei voitu antaa tapaamisaikaa nopealla aikataululla, työntekijä oli tehnyt lastensuojeluilmoituksen tai asiakas oli saanut kielteisen päätöksen toimeentulotuesta.

Nyt ku perustoimeentulotuki on kelalla, niin... harvemmin, mutta, mutta kyllä, kylläpä se on, kylläpä se tässä saa sitten...kysytään, että kuinka sä luulet, että minä pärjään nyt? jos et sä myönnä mulle... mulle jotakin. (VT3)

Yksi työntekijöistä kertoi, että asiakkaat ovat usein **hädissään** tullessaan sosiaalitoimistoon. Toinen asiakkaista kertoi välttävänsä hakemasta apua sosiaalitoimistosta, mutta toisinaan hänellä oli tilanteita, joissa joutui apua hakemaan. Tällöin hänellä yleensä oli suurin hätä siitä, että lainat ja muut maksut eivät menisi ulosottoon.

Kyllähän ne ihmiset usein, kun ne tulee, niin ne on tosi hädissään. (VT1)

6.5.2 Asiakkaiden suhtautuminen taloussosiaalityöhön työntekijöiden näkökulmasta

Keskustelin kaikkien työntekijöiden kanssa siitä, kuinka asiakkaat heidän mielestään suhtautuivat taloudelliseen neuvontaan ja ohjaukseen. Työntekijät kokivat

suhtautumisen olevan vaihtelevaa, mutta tuotettu aineisto kallistui enemmän käsittelemään niitä tapauksia, joissa asiakkaat eivät halunneet vastaanottaa taloudellista neuvontaa ja ohjausta tai he eivät kokeneet sitä sopivana. Yksi työntekijöistä oli sitä mieltä, että asiakkaat kuitenkin ottavat mieluummin vastaan vinkkejä ja neuvoja, kuin käyttäisivät erilaisia työvälineitä rahankäytön hallintaan tai seuraamiseen.

Mää ehkä teen sitä liian vähän, koska mulle on vähän tullu semmonen käsitys, että sitä ei oo ihan helppo ottaa vastaan, että... että tota... mä luulen, että sitä ei asiakas välttämättä halua kuulla. (VT2)

Vaihtelevasti, vaihtelevasti varmaan että, jotkut ei kaipaa neuvontaa ja ohjausta. (VT3)

Osa ottaa... ottaa hyvinkin vastaan, osa ei ota ollenkaan... siihen vaikuttaa, no varmasti sekä niin asiakkaitten oma... itse, kun sitten se tilanne... tilanne, mutta tota, osahan suuttuu jopa siitä, kun niille alkaa... ei tarvi neuvoa ja hyvä on neuvoa, kun kerran, kun on pienet rahat. (VT4)

Kaksi työntekijää pohti, miltä heistä itsestään tuntui antaa taloudellista ohjausta ja neuvontaa. Toinen työntekijöistä mietti, että joissain tilanteissa neuvonnan antaminen tuntui helpolta, mutta koki antamansa neuvonnan vähäisenä. Toinen työntekijä oli sitä mieltä, että neuvonnan ja ohjauksen antaminen oli vaativa asia ja sen antaminen vaatii herkkyyttä ja ymmärrystä.

Se on vaativa, vaativa juttu, niin kun lähteä neuvomaan toista talousasioissa. Siinä tarvitaan todella suurta herkkyyttä ja ymmärrystä. (VT2)

6.5.3 Tunteet avun saamisesta

Asiakkailla oli avunsaamisesta päällimmäisenä tunteena **helpotus** ja **kiitollisuus**, koska he olivat saaneet apua, joka oli helpottanut heidän tilannettaan. Ylipäätään asiakkaat pitivät sosiaalitoimistossa asioimista **positiivisena kokemuksena**, koska he kokivat vastaanoton olleen hyvää ja he olivat pystyneet keskustelemaan kaikesta. Kolme työntekijää pohti asiakkaiden kokemusta avun saamisesta. Heidän näkemyksensä oli, että pääasiassa asiakkaat olivat **tyytyväisiä** ja **helpottuneita**,

mutta joukkoon mahtui myös niitä, jotka kokivat, etteivät olleet saaneet monista yrityksistä huolimatta mitään apua sosiaalityöstä.

Mä oon kiitollinen, erittäin kiitollinen aina avusta. (VA1)

Täytyy sanoa, että positiivinen kokemus ja se vastaanotto ja se niin ku, että... ei siinä kanssakäymisessä niin ku mitään, päi vastoin, on ollu tosi niin ku myönteistä ja tykänny... tykänny niin ku sillä lailla. Myönteinen kokemus niin ku ylipäätään tämä. Niin ku, että on pystyny kaikesta puhumaan ja ei oo ollu niin ku mitään sellasta. (VA2)

Jotkuhan on niin kun... on tyytyväisiä, et saada asioita eteenpäin ja sitten on... on kyllä semmosiakin esimerkkejä, että on paljon tuettu ja tuettuki ja yritetty auttaa ja tsempata, niin silti tulee semmosta palautetta, että hän ei oo saanu yhtään mitään apua. (VT3)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyötutkimuksessani on neljä tutkimuskysymystä. Tutkimuskysymykset ovat: Minkälaista on aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö? Miten asiakkaan taloudellista toimintakykyä voidaan tukea ja edistää taloussosiaalityön avuin sosiaalityöntekijän ja asiakkaan näkökulmasta? Mitä vähävaraisuus on ja mitä se merkitsee asiakkaalle nykyaikana? Sekä millaisia tunteita avun hakeminen heikossa taloudellisessa tilanteessa herättää asiakkaassa? Vastaan opinnäytetyöhön asetettuihin tutkimuskysymyksiin peilaamalla tutkimustuloksiani opinnäytetyöni teoriaosuuteen. Johtopäätöksien loppuun on koottuna taulukko (taulukko 2) keskeisimmistä tutkimustuloksista.

Aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö. Viitasalon (2018, 98) mukaan taloussosiaalityössä rahaliikenteen ja rahansiirtoina tapahtuvan tuen rinnalla on lisäksi psykososiaalinen työote, jolla tuetaan asiakkaan taloudellista selviytymistä rahallisen tuen lisäksi. Työntekijät kertoivat työnsä olevan pääasiassa toimeentulotukityötä, mutta taloussosiaalityön he näkivät laajempänä käsitteenä. Työntekijöiden mielestä taloussosiaalityö on asiakkaan monimuotoista tukemista taloudellisessa tilanteessaan ja siinä selviämisessä. He kertoivat työhön kuuluvan asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaista arviointia, jossa kiinnitetään huomiota talousongelmia tuottaviin syihin. Tutkimustulosten perusteella aikuissosiaalityössä toteutuu teoriaosuudessa kerrottu kuvaus taloussosiaalityön pyrkimyksestä vahvistaa asiakkaan psykososiaalisia ja taloudellisia resursseja luomaan taloudellista turvaa (University of Maryland School of Social Work, [viitattu 2.9.2020]).

Sayed (2015, 8) kertoo sosiaalityössä tapahtuvan ohjauksen toteutuvan työntekijän ja asiakkaan kahdenkeskisessä vuorovaikutustilanteessa, hän kuitenkin lisää, että nykyisin ohjaus on usein myös yhteistyötä usean eri asiantuntijuutta edustavan osapuolen kanssa. Tuloksissa ilmeni, että aikuissosiaalityössä tehtävään taloussosiaalityöhön kuuluu yhteistyötahoja. Työntekijät kertoivat, että taloussosiaalityössä tehtävä yhteistyö oli asioiden selvittelyä, neuvottelua, sovittelua sekä asiakkaan ohjaamista toisten palvelujen piiriin, jotka tukivat asiakkaan taloudellista tilannetta ja selviytymistä. Yhteistyön kerrottiin olevan myös sitä, että työntekijä, yhteistyötaho ja asiakas yhdessä miettivät, mikä apu auttaisi asiakasta eteenpäin. Aineiston mukaan

asiakkaat kokivat yhteistyön olevan merkityksellistä taloudellisen avun ja selviämisen kannalta.

Teoriaosuudessa Rantanen (2020, 27) kertoo, että taloussosiaalityötä tehtäessä työntekijän on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja autonomiaa, vaikka asiakkaan päätökset eivät työntekijän mielestä olisikaan asiakkaan edunmukaisia. Työntekijät olivat samaa mieltä siitä, että omat asenteet ja arvot eivät saa vaikuttaa taloussosiaalityössä, vaikka asiakkaiden taloudellinen käyttäytyminen toisinaan eroaisikin työntekijän omasta arvomaailmasta. Yksi työntekijöistä nosti eettisen taloussosiaalityön toteutumiseksi sen, että työntekijä osaa arvioida omia resursseja ja aikuissosiaalityössä annettavan taloussosiaalityön mahdollisuutta auttaa asiakasta. Jos resurssit ja auttamismahdollisuudet eivät ole riittäviä, asiakas on ohjattava sellaisen palvelun piiriin, joka tukee asiakkaan tilannetta. Myös Rantanen (2020, 27) toteaa, että eettisesti toimiva työntekijä tekee harkintaa, onko hänellä riittävää osaamista talousasioista vai onko hänen ohjattava asiakas muun avun piiriin.

Jotta työntekijöillä on mahdollisuus auttaa asiakasta, työntekijällä on oltava tietoa erilaisista taloudellisista asioista sekä valmius tarjota psykososiaalista tukea taloudellisen toimintakyvyn vahvistamiseksi (Viitasalo 2019, 13). Tuloksien mukaan työntekijät kokivat omien taitojensa kehittyneen pitkän työuran aikana sekä erilaisten koulutusten ja hankkeiden myötä, mutta muuttuvista etuuksista ja muista taloudellisen tuen mahdollisuuksista oli pysyttävä ajan tasalla. Sipilän (2011, 55–58) mukaan psykososiaalisen työn erilaiset toimenpiteet edellyttävät aina työntekijän ja asiakkaan keskinäistä vuorovaikutusta. Työntekijät kertoivat kokevansa toisinaan avuttomuuden tunnetta asiakkaan tilanteesta, koska osa asiakkaista oli eri syiden vuoksi haluttomia toimimaan oman taloutensa eduksi. Asiakkaiden tilanteet saattoivat myös olla monimutkaisia, ja osa asiakkaista oli pahoin ylivelkaantuneita, jolloin aikuissosiaalityöstä annettava tuki ei aina yksin ole riittävää.

Taloudellisen toimintakyvyn tukeminen ja edistäminen taloussosiaalityön keinoin. Esittelin teoriaosuudessa Viitasalon (2018, 10) kokoaman kuvion (kuvio 1) taloudellista toimintakykyä vahvistavasta tuesta sosiaalityössä. Hänen mukaansa taloudellista toimintakykyä vahvistavalla tuella on kolme eri ulottuvuutta. Ensimmäi-

senä ulottuvuutena on taloudellista toimintakykyä vahvistava asianajo. Haastatte- luissa ilmeni, että aikuissosiaalityössä tehtävässä taloussosiaalityössä toteutuu asi- anajon ulottuvuus. Työntekijät kertoivat, että heidän työnsä oli toisinaan asiakkaan puolesta puhumista, ja he toteuttivat työssään asianajoa huolehtimalla asiakkaan ensisijaisten etuuksien ja tarvittavien palvelujen saamisesta.

Toisena taloudellista toimintakykyä vahvistavana tukena Viitasalo kertoo työmene- telmät. Tutkimuksessa työntekijät olivat yksimielisiä siitä, että taloussosiaalityön päämenetelmänä oli neuvonta ja ohjaus. Psykososiaalisen sosiaalityön keskeisin menetelmä on ohjaus, jolla tuetaan muutosprosessiin asiakasta, jolla ei ole riittäviä psyykkisiä, sosiaalisia tai taloudellisia voimavaroja elämän hallintaan (Granfelt 1993, 177–227, Sayedin mukaan 2015, 8). Tutkimuksessa ilmeni, että työntekijöillä oli käytössään erilaisia työvälineitä, mutta niiden käyttö vaihteli työntekijän tottumuk- sen sekä asiakkaan tilanteen ja motivaation mukaan. Työntekijät mainitsivat käyte- tymmiksi työvälineiksi toimeentulotuen sekä erilaiset täytettävät lomakkeet, joiden avulla havainnollistettiin asiakkaan rahan käyttöä ja velkoja.

Kolmantena ulottuvuutena Viitasalo pitää kohtaamista. Viitasalo (2018, 10–12) ker- too, että asiakas kohdataan vuorovaikutuksellisessa suhteessa, jossa ammattilai- nen pyrkii saavuttamaan ymmärryksen asiakkaan kokonaistilanteesta. Haastatte- luissa ilmeni, että työntekijät pitivät oleellisena asiana sitä, että asiakkaan tilanne purettiin osiin, jolloin oli mahdollisuus ymmärtää, mistä taloudellinen tilanne johtuu, ja kuinka sitä lähdetään työstämään. Viitasalo (2018, 10-12) lisää kolmanteen ulot- tuvuuteen myös sen, että vuorovaikutuksellisessa kohtaamisessa asiakkaan kanssa työskennellään yhdessä kohti muutosta hyödyntäen psykososiaalista otetta, motivointia sekä tietoisuustyöskentelyä. Tuloksissa ilmeni, että työntekijät pitivät asiakkaan kanssa yhdessä tehtävää työtä merkityksellisenä muutoksen aikaan saa- misessa, ja he pitivät asiakkaan omaa motivaatiota osallistua oman tilanteen edis- tämiseen tärkeässä roolissa työn onnistumisen kannalta. Sekä työntekijät että asi- akkaat pitivät avun hakemisen ajoitusta tärkeänä. Työntekijät kokivat avun antami- sen vaikeana jo kriisiytyneisiin tilanteisiin, koska kriisiytyneessä tilanteessa asiak- kaan oma toimintakyky laski ja tilannetta oli vaikeampi työstää.

Vähävaraisuuden merkitys. Tutkimuksessa työntekijät kertoivat vähävaraisuuteen johtavista tekijöistä havaintojensa perusteella ja asiakkaat omien kokemuksiansa

kautta. Työntekijät ja asiakkaat olivat yhtä mieltä siitä, että velkaantuminen oli päätekijä vähävaraisuuteen johtavista syistä. Lisäksi työntekijät mainitsivat työttömyyden, erilaiset riippuvuudet, kriisitilanteet, erot, koronapandemian, etuuksien puuttumisen, maahanmuuttajien tilanteen, yksinelämisen ja erilaiset yhteiskunnasta johtuvat syyt. Tutkimuksen aineistosta ilmenneet vähävaraisuuteen johtavat syyt ovat yhteneväiset teoriaosuudessa esitettyihin Grekulan (2019, 15–16) sekä Eskelisen ja Sirosen (2017, 30–40) aikaisempiin tutkimuksiin köyhyyden syistä ja riskitekijöistä. Eskelisen ja Sirosen (2017, 42) mukaan pienillä tuloilla eläminen on voimavaroja kuluttavaa ja tekee talouden haavoittuvaiseksi. Tutkimuksen mukaan heikosta taloudellisesta tilanteesta aiheutui erilaisia negatiivisia tunteita, jotka saattoivat olla hyvinkin vakavia tai johtaa vakaviin seurauksiin. Asiakkaat kuvasivat tunteista päällimmäisenä surun ja stressin. Taloudelliset ongelmat aiheuttivat myös sen, että rahat eivät aina riittäneet välttämättömiin menoihin ja talousongelmaisella saattoi olla erilaisia materiaalisia puutteita. Asiakkaiden haastattelussa ilmeni, että he olivat vähävaraisuuden vuoksi lisävelkaantuneet sekä toisella fyysinen kunto oli romahtanut ravintoköyhän ruuan vuoksi. Tutkimuksessa oli esillä myös vähävaraisuuden syrjäyttävä vaikutus sekä valinnanvarojen vähyys. Tekemäni tutkimuksen tulokset sekä teoriaosuus yhdessä todentavat, että köyhyys on usein yhteydessä useisiin hyvinvoinnin vajeisiin (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2019).

Avunhakemiseen liittyvät tunteet. Tutkimus osoitti, että avunhakemiseen liittyy voimakasta häpeän tunnetta, joka usein viivästyttää asiakkaan hakeutumista avunpariin ja syventää asiakkaan kriisiytyntä tilannetta. Häpeän tunne tulee sekä omasta tilanteesta että sosiaalitoimistoon menemisestä. Tämä tulos on täysin linjassa takuusäätiön (2020) tekemän verkkokyselyn mukaan, jossa kahdeksan kymmenestä vastaajasta häpesi rahavaikeuksiaan. Takuusäätiön tutkimuksessa vastaajat kertoivat myös ammattiavun hakemisen viivästyneen häpeän vuoksi. Osa työntekijöistä koki, että vihaan liittyvät tunteet olivat vähentyneet asiakaskohtaamisissa perustoimeentulotuen siirryttyä Kelaan, mutta vihaa esiintyi toisinaan tilanteissa, jossa asiakas ei saanut apua nopealla aikataululla, työntekijä oli tehnyt hänen perheestään lastensuojeluilmoituksen tai asiakas sai kielteisen päätöksen toimeentulotuesta. Työntekijät kokivat, että asiakkaiden suhtautuminen taloussosiaalilaitokseen oli vaihtelevaa, kuitenkin avunsaamisesta koettiin positiivisia tunteita, kuten kiitollisuutta, helpotusta ja tyytyväisyyttä.

Taulukko 2. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset

Aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö	<ul style="list-style-type: none"> – Asiakkaan taloudellisen tilanteen ja selviämisen monimuotoista tukemista – Psykososiaalista tukea – Yhteistyötä työntekijän, asiakkaan sekä asiakkaan tilannetta tukevien yhteistyötahojen kanssa – Etiikka ohjaamassa työtä – Työntekijän talousosaaminen ajan tasalla
Asiakkaiden taloudellisen toimintakyvyn tukeminen ja edistäminen taloussosiaalityön keinoin	<ul style="list-style-type: none"> – Asiakkaan puolesta puhuminen, ensisijaisten etuuksien tarkastaminen ja tarvittavien palvelujen mahdollistaminen – Asiakkaan tilannetta tukevat työmenetelmät ja työvälineet – Asiakkaan tilanteen ymmärtäminen ja suunniteltu tukeminen – Ajoituksen merkitys
Vähävaraisuuden kuvaus ja merkitys asiakkaalle	<ul style="list-style-type: none"> – Vähävaraisuutta tuottavat tekijät – Vähävaraisuudesta johtuvat negatiiviset tunteet <ul style="list-style-type: none"> – Stressi, häpeä ja suru – Voimavaroja kuluttavaa – Vähävaraisuudesta johtuvat lisäongelmat <ul style="list-style-type: none"> – Lisävelkaantuminen, varojen piisaamattomuus välttämättömiin menoihin, materiaaliset puutteet, syrjäytyminen ja valinnanvarojen vähyys
Avun hakemiseen liittyvät tunteet	<ul style="list-style-type: none"> – Voimakas häpeätunne <ul style="list-style-type: none"> – Häpeän vuoksi avunhakemisen viivästyminen – Avun saamisesta positiiviset tunteet

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen on ollut monivaiheinen ja mielenkiintoinen projekti. Tutkimuksen tekemiseen liittyvä monivaiheisuus oli yllättävä asia, ja koin joitain tutkimusmenetelmiin liittyviä asioita hieman hankalana. Tutkimusprosessi on aiheuttanut monenlaisia tunteita – pääasiassa kuitenkin positiivisia tunteita sekä oivalluksia ja oppimiskokemuksia. Valitsin opinnäytetyön aiheen oman kiinnostukseni pohjalta ja vahva kiinnostus aihetta kohtaan kantoi läpi jokaisen tutkimusvaiheen. Hyvästä tutkimussuunnitelmasta huolimatta teoreettisen viitekehysten rakentaminen tuntui aluksi epävarmalta. Teoreettinen viitekehys alkoi muodostua osittain kunnolla vasta haastattelujen edetessä, ja se muuttui alkuperäisestä tutkimussuunnitelmasta jonkin verran. Tutkimusaineiston kerääminen, aineiston analysointivaihe sekä tulosten auki kirjoittaminen oli itselleni mieluisin osuus.

Lähdemateriaalien löytyminen teoreettiseen viitekehykseen oli pääasiassa helppoa, lukuun ottamatta taloussosiaalityön kappaletta. Vaikka taloussosiaalityössä mennään sosiaalityön historian alkujuurille, taloussosiaalityön käsite Suomessa on kuitenkin tuore. Opinnäytetyössäni tärkeimpinä lähteinä pidän teoksia, joista sain tukea taloussosiaalityön määrittämiseen sekä niitä, joiden avulla pystyin havainnollistamaan taloussosiaalityön ulottuvuudet käytännön sosiaalityössä. Opinnäytetyöni tärkeimpinä näkökulmina ovat, mitkä tekijät tuottavat vähävaraisuutta ja ylivelkaantumista ja minkälaisia seurauksia talousongelmilla sekä ylivelkaantumisella voi olla. Tämä on tärkeä siksi, että se todennäköisesti avartaa monen lukijan ymmärrystä talousongelmien syistä ja seurauksista, kuten aiheeseen perehtyminen on itsellenikin tehnyt. Toinen tärkeä näkökulma on taloussosiaalityön ulottuvuudet, joiden avulla talousvaikeuksissa kamppailevaa yksilöä tai hänen perhettään voidaan auttaa tukemaan ja edistämään omaa taloudellista toimintakykyänsä. Yksilön taloudellista toimintakykyisyyttä ei vahvisteta yksin lisäämällä yksilön taloudenlukutaitoa, vaan yksilön taloudellinen toimintakyky koostuu eri osista. Taloudellinen toimintakyky edellyttää lisäksi rakenteellista sosiaalityötä sekä toimia, jotka muokkaavat olosuhteita sekä toimintaympäristöä suotuisammaksi siten, että ne mahdollistavat ihmisten oman toimijuuden taloudellisten intressien puolesta. (Viitasalo 2018, 97.)

Tutkimuskysymykset olivat työni alusta asti selvät minulle. Muodostin ne vuoden 2019 lopussa, jolloin taloussosiaalityötä käsitteleviä tutkimuksia ei ollut juurikaan tehty. Etsin uudelleen vuoden 2020 lopussa taloussosiaalityötä käsitteleviä tutkimuksia ja löysin vuoden 2020 aikana valmistuneita opinnäytetöitä taloussosiaalityöstä useammankin kappaleen. Lukiessani niitä mietin työtäni ja tutkimuskysymyksiäni uudessa valossa. Opinnäytetyössä itselleni helpoin ja miellyttävin vaihe oli aineiston analyysi, vaikka aineistolähtöisen sisällönanalyysin periaatteen ymmärtäminen olikin haasteellista. Tutkimusaineistosta löytyi hyvin vastaukset tutkimuskysymyksiin, ja pystyin tukemaan teorian kautta aineistosta esiin tullutta tietoa. Tutkimuskysymyksiin ei sinänsä noussut paljon uutta tietoa. Tulokset lähinnä vahvistivat teoreettisen viitekehyksen jo esiintuomia asioita.

Kun aloitin tekemään työntekijöiden haastatteluja, pelkäsin, että työntekijät ajattelisivat taloussosiaalityötä kapeasti toimeentulotukityönä. Pelkoni osoittautui pian aiheettomaksi, kun huomasin, että työntekijät näkevät taloussosiaalityön laajempänä käsitteenä. Tuloksista ilmeni, että aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö oli asiakkaan monimuotoista tukemista, jossa työntekijän oli tärkeä osata arvioida omia kykyjään ja mahdollisuuksiaan auttaa asiakasta. Yhteistyötahot koettiin merkitykselliseksi avuksi ja tueksi. Asiakkaan taloudellista toimintakykyä tuettiin ja edistettiin aikuissosiaalityössä taloussosiaalityön keinoin asianajon, kohtaamisen sekä työmenetelmien kautta. Joissain tilanteissa työntekijän oli oltava asiakkaan ääni korjatakseen tai edistääkseen asiakkaan tilannetta ja oikeuksia. Asiakkaan tilannetta oli myös ymmärrettävä ja tilanteeseen oli annettava suunniteltu tuki erilaisin menetelmin sekä työvälinein. Tutkimuksessa esille tulleet vähävaraisuutta tuottavat tekijät ja vähävaraisuuteen liittyvät tunteet ja lisäongelmat vahvistivat aikaisempia tutkimustuloksia. Vähävaraisuuteen ja avun hakemiseen liittyy suurta häpeää, joka saattaa viivästyttää asiakkaan hakeutumista avun piiriin ajoissa. Itselleni oli yllätys, kuinka suuren roolin häpeä sai tutkimusaineiston eri kohdissa.

Vaikka tutkimukseni kautta ei tule esiin paljon uutta tietoa, toivon, että yhteistyötahoni pystyy hyödyntämään tuotettua tietoa taloussosiaalityön kehittämisessä. Lisäksi toivon, että opinnäytetyöni avartaa tutkimustani lukevien ajatusmaailmaa lisää taloussosiaalityöstä, sen mahdollisuuksista sekä talousongelmaisen ihmisen tilan-

teesta. Rohkaisen tutkimustuloksien perusteella työntekijöitä käyttämään aikaisempaa enemmän hyödyksi erilaisia yhteistyötahoja ja työvälaineitä asiakkaan taloudellisen toimintakyvyn edistämiseksi ja tukemiseksi. Kaikki työntekijät kertoivat haastatteluissa, että omat aikaresurssit tulivat vastaan psykososiaalisessa asiakastyössä ja joillekin yhteistyötahoille oli pitkät jonot, koska kuntien käytössä olevat resurssit olivat pienet. Velkaongelmien ja köyhyyden lisääntyessä valtion ja kuntien olisi huomioitava entistä paremmin päätöksentekojen vaikutus köyhimpiin väestöryhmiin, ja resursseja olisi tarjottava taloussosiaalityön toteuttamiseen eri palveluissa niin ennaltaehkäiseviin kuin kriisiytyneisiin tilanteisiin.

Opinnäytetyöstäni voisi tehdä jatkotutkimuksen esimerkiksi Viitasalon kuvaamasta taloussosiaalityön asianajon ulottuvuudesta, jolla vahvistetaan asiakkaiden omaa taloudellista toimintakykyä. Tässä tutkimuksessa asianajon ulottuvuudet tulivat esille pintapuolisesti. Mielestäni olisi kiinnostavaa tutkia, miten taloussosiaalityön näkökulmasta pystytään osallistumaan vaikuttamistyöhön ja palvelujärjestelmän korjaamiseen, ja kuinka vaikuttavaa taloussosiaalityön kautta tehtävä rakenteellinen sosiaalityö on mikro- makrotasolla. Tätä aihetta tutkimalla voitaisiin saada esille erilaisia näkökulmia ja uusia kehitys ideoita vaikuttaa taloudellisesti epäsuotuisiin olosuhteisiin, jossa työtä tulee tehdä jatkuvasti tehokkaammin pienemmillä resursseilla. Toinen jatkotutkimusidea tuli, kun keskustelin yhden työntekijän kanssa joidenkin sairauksien vaikutuksesta ihmisen taloudenhallintaan. Esimerkiksi ADHD-oireissa näkyy toiminnanohjauksen taidot, jolloin ihmisen voi olla vaikea ohjata ja suunnitella omaa toimintaansa, tämä näkyy myös oman talouden hallinnassa. Sairauksiin voi liittyä impulsiivista ja harkitsematonta rahankäyttöä. Mielestäni aiheesta olisi hyvä tehdä tutkimuksia, esimerkiksi, millaisia ongelmia erilaiset sairaudet tuottavat taloudenhallintaan, kuinka heitä tuetaan taloudenhallintaan eri palveluiden piirissä, ja lisäksi olisi tärkeä selvittää asiakasnäkökulmasta, millaisen avun he itse kokisivat olevan tarpeellista taloudenhallinnan tueksi.

Opinnäytetyöprosessi on ollut monella tapaa opettavainen kokemus, jossa on toteutunut sosiaalialan eri kompetenssit. Opinnäytetyötä tehdessä sosiaalialan eettinen osaaminen on ollut erityisesti esillä. Opinnäytetyötä tehdessä olen päässyt käytännössä kehittämään sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden noudattamista ja toteuttamista kohdatessani eri yhteistyötahoja, kuten haastateltavia

asiakkaita ja työntekijöitä. Tutkiessani taloussosiaalityön käytäntöjä olen halunnut edistää ihmisten välistä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Ymmärtämällä taloussosiaalityön käytäntöjä ja yhteiskunnan rakenteellisia heikkouksia, pystymme vaikuttamaan ihmisten taloudellisen toimintakyvyn vahvistumiseen ja sen kautta luomaan ihmisten välille tasa-arvoa. Koen opinnäytetyön ansiosta kehittäneeni asiakastyön osaamisen sekä sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen kompetensseja. Opinnäytetyön ansiosta tietoni aikuissosiaalityöstä sekä taloussosiaalityöstä on lisääntynyt. Sain työntekijöiden kautta paljon arvokasta tietoa esimerkiksi asiakkaan kohtaamisesta sekä työmenetelmistä ja niiden soveltamisesta käytännön asiakastyössä. Näitä oppeja pystyn soveltamaan tulevaisuudessa tekemässäni työssä. Työntekijöiden haastatteluissa opin ymmärtämään, miten laajasti paikalliset ja globaalit haasteet vaikuttavat asiakkaiden tilanteisiin ja heidän kanssaan tehtävään työhön. Lisäksi tietoni lisääntyi aikuissosiaalityöhön liittyvistä yhteistyökäytännöistä. Olen kehittänyt opinnäytetyötäni tehdessä myös sosiaalialan tutkimuksellista kehittämisosaamistani. Yleisesti opinnäytetyön tekeminen on ollut suuri oppimiskokonaisuus tutkimuksen tekemisestä ja se on antanut valmiuksia jatko-opintoja varten. (Sosionomi (AMK) kompetenssit, [viitattu 20.11.2020].)

LÄHTEET

- Beutler, I. & Dickson, L. 2008. Consumer economic socialization. Teoksessa: J. J. Xiao (toim.) Handbook of consumer finance research. New York: Springer, 83–102.
- Blomgren, J., Maunula, N. & Hiilamo, H. 2014. Sairastuttaako velka? 15 vuoden seurantatutkimus pitkäaikaisesti ylivelkaantuneista. [Verkkoartikkeli]. Yhteiskuntapolitiikka 79 (3), 245–263. [Viitattu 23.1.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014061126415>
- Delavega, E. & Cordero Reyes, K. 2019. The Ethics of Financial Social Work. [Verkkojulkaisu]. Journal of Social Work Values and Ethics, 16(2), 81–91. [Viitattu 13.11.2020.] Saatavana: <http://search.proquest.com/docview/2310285117/>
- Despard, M. & Chowa, G. 2010. Social workers' interest in building individuals' financial capabilities. The journal of financial therapy 1 (1), 23–41.
- EAPN. 9.7.2019. Lapsiköyhyys: Lapsen köyhyys on ulkopuolisuutta. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.8.2020]. Saatavana: <http://www.eapn.fi/koyhyys/lapsikoyhyys/>
- Eskelinen, N. & Sironen, J. 2017. Köyhyys – Syitä ja seurauksia. [Verkkojulkaisu]. Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. [Viitattu 4.3.2020]. Saatavana: <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2013/04/Koyhyys-syita-ja-seurauksia-2017.pdf>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Finanssiala ry. 26.4.2019. Tekstiraportti: Säästäminen, luotonkäyttö ja maksutavat. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 20.1.2020]. Saatavana: https://www.finanssiala.fi/materialit/SLM%202019_Tutkimusraportti.pdf#search=laina
- Furnham, A. & Argyle, M. 1998. The psychology of money. London: Routledge.
- Granfelt, R. 1993. Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa: R. Granfelt, H. Jokiranta, S. Karvinen, A-L. Matthies & A. Pohjola (toim.) Monisäräinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 177–227.
- Grekula, E-M. 2019. Kertomuksia nykyajan köyhyydestä: syitä ja ratkaisuehdotuksia. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Vasemmistofoorumi ry. Raportteja 3/2019. [Viitattu 26.8.2020]. Saatavana: <https://vasemmistofoorumi.fi/julkaisut/tutkimusraportit/eeva-maria-grekula-kertomuksia-nykyajan-koyhyydesta-2019/>

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hänninen, J. & Hänninen, J. 2015. Suomalainen velkakirja. Ihmisten elämä velkaantuvassa maassa. Helsinki: Intokustannus Oy
- Jokinen, A. & Juhila, K. 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Juhila, K. 2008. Aikuisten parissa tehtävän aikuissosiaalityön areenat. Teoksessa: A. Jokinen & K. Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 14–47.
- Jyväskylän yliopisto. 23.4.2015. Laadullinen tutkimus. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.9.2020]. Saatavana: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>
- Kainulainen, V. 2013. Työssäkäyvät köyhät: Katsaus aiheeseen tutkimuskirjallisuuden valossa. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Palvelualojen ammattiliitto PAM ry, Julkaisuja 2/2013. [Viitattu 20.8.2020]. Saatavana: https://www.pam.fi/media/1.-materiaalipankki-tiedostot-nakyvat-julkisessa-materiaalipankissa/tilastot-ja-tutkimukset/1340_tyossakayvat-koyhat.pdf
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176.
- Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2017. Sosiaalityön käsikirja. 4. uud. p. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Kangas, O. & Ritakallio, V-M. 1996. Eri menetelmät - eri tulokset? Köyhyyden monimuotoisuus. Teoksessa: O. Kangas & V-M. Ritakallio (toim.) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Tutkimuksia 65. Helsinki: Stakes, 11–67.
- Karismo, A. 16.9.2016. Suomalaiset suhtautuvat pelottomasti velkaan – moni valmis ottamaan lisäksi lainaa. [Verkkosivu]. Yle uutiset. [Viitattu 20.1.2020]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-9165981>
- Karvonen, S., Martelin, T., Kestilä, L. ja Junna, L. 2017. Tulotason mukaiset terveyserot ovat edelleen suuria. [Verkkojulkaisu]. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). Suomen sosiaalinen tila 3/2017. Tutkimuksesta tiiviisti 16/2017. [Viitattu 4.3.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-896-8>

- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Kylmänen, A. 2014. Sosiaalisen tuen tarpeet ja elementit aikuissosiaalityössä – Mixed methods -tutkielma sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. [Verkkojulkaisu]. Rovaniemi: Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta, sosiaalityö. Väitösk. [Viitattu 15.9.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201406171279>
- L 30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki.
- Mellor, M. 2010. The Future of Money: From Financial Crisis to Public Resource. London: Pluto Press.
- Mielenterveystalo. Ei päiväystä. Taloudellisen ahdingon omahoito. [Verkkosivu]. [Viitattu 16.11.2020]. Saatavana: https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-opaat/itsehoito/taloudellisen_ahdingon_omahoito/Pages/default.aspx
- Mieli. 2019. Velat ja mielenterveys – mitä tiedämme, mitä pitäisi vielä tietää? Näyttöön perustuvat suositukset käytännön työhön. [Verkkojulkaisu]. MIELI Suomen Mielenterveys ry. [Viitattu 25.9.2020]. Saatavana: https://mieli.fi/sites/default/files/inline/velkaongelmat_ja_mielenterveys_-_raportti-web.pdf
- Moisio, P. 2006. Suhteellinen köyhyys Suomessa. [Verkkolehtiartikkeli]. Yhteiskuntapolitiikka 71 (6), 639–645. [Viitattu 11.1.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117296>
- Moschis, G. P. 1985. The role of family communication in consumer socialization of children and adolescents. Journal of Consumer Research 11, 898–913.
- Muttillainen, V. 2004. Sosiaalipolitiikkaa ylivelkaantuneille. Janus 12 (2004): 1, 49–63.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi
- Pienituloisuus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 11.1.2020]. Saatavana: <http://www.stat.fi/meta/kas/pienituloisuus.html#tab1>
- Pro Sos. Ei päiväystä. Taloussosiaalityö. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.9.2020]. Saatavana: <http://www.prosos.fi/taloussosiaalityo/>
- Rantala, K. & Tarkkala, H. 2009. Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Rantanen, O. 2020. Kohti parempaa taloudellista huomista. Taloudellisen toimintakyvyn moniulotteinen vahvistaminen sosiaalityössä. [Verkkojulkaisu]. Tampere:

- Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Sosiaalityön kandidaattiohjelma. Kandidaatin tutkielma. [Viitattu 13.11.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202004243741>
- Raunio, K. 2011. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 25.9.2020]. Saatavana: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Tutkimuksen luotettavuus ja arviointi. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 19.11.2020]. Saatavana: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. Yleistäminen. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 19.11.2020]. Saatavana: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006d. Tutkimuksen arviointia – reflektointia. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [Viitattu 19.11.2020]. Saatavana: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>
- Sahala, H. 27.1.2000. Asiakkaiden omien rahavarojen käsittely sosiaali- ja terveystoimessa. [Verkkosivu]. Kuntaliitto. Yleiskirje 4/80/2000. [Viitattu 3.9.2020]. Saatavana: <https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2000/asiakkaiden-omien-rahavarojen-kasittelu-sosiaali-ja-terveystoimessa>
- Sayed, T. 2015. Ohjaus keskusteluun perustuvana menetelmänä. Teoksessa: P. Näkki & T. Sayed (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita Publishing Oy, 8–24.
- Schuchardt, J., Hanna, S. D., Hira, T. K., Lyons, A. C., Palmer, L. & Xiao, J. J. 2009. Financial literacy and education research priorities. Journal of Financial Counseling and Planning 20(1), 84–95.
- Sherraden, M. 2013. Building blocks of financial capability and asset development. Teoksessa: J. Birkenmaier, M. Sherraden & J. Curley (toim.) Financial capability and asset development: research, education, policy and practice. New York: Oxford university press, 3–43.
- Sherraden, M. S. 2010. Financial capability: What is it, and how can it be created? [Verkkojulkaisu]. St. Louis, MO: Washington University, Center for Social Development. Saatavana: <https://doi.org/10.7936/K7SX6CQX>

- Sipilä, A. 2011. Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet - Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. [Verkkojulkaisu]. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Sosiaalityö. Väitöskirja. [Viitattu 15.11.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0537-6>
- Sipilä, J. 1996. Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Ei päiväystä. Sosiaalityö. [Verkkosivu]. [Viitattu 3.4.2020]. Saatavana: <https://stm.fi/sosiaalityo>
- Sosiaalinen luototus. 2003. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2003:6. [Viitattu 3.9.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201309236214>
- Sosionomi (AMK) kompetenssit. Ei päiväystä. Seinäjoen Ammattikorkeakoulun opinto-opas. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 20.11.2020]. Saatavana: <https://opinto-opas.seamk.fi/index.php/fi/21/fi/79>
- Sosnet. Ei päiväystä. Sosnetin sosiaalityön määritelmä. [Verkkosivu]. [Viitattu 29.3.2020]. Saatavana: <https://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely/Sosnetin-maaritelma#>
- Suomen Asiakastieto Oy. 7.1.2020. Tiedote: Jälleen uusi ennätys: Maksuhäiriörekisteriin lähes 5 000 ihmistä lisää. [Verkkosivu]. [Viitattu 11.1.2020]. Saatavana: <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/jalleen-uusi-ennatys-maksuhairiorekisteriin-lahes-5-000-ihmista-lisaa.html>
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 12.3.2020. Tulonjakotilasto. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu: 20.11.2020]. Saatavana: [Tilastokeskus - Tulonjakotilasto 2018 \(stat.fi\)](http://tilastokeskus.fi/tulonjakotilasto/2018)
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2016. Velkaantumistilasto. Liitetaulukko 2: Velallisten asuntokuntien luku ja osuus veloista velkaantumisasteen mukaan vuonna 2016. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 27.9.2020]. Saatavana: http://www.stat.fi/til/velk/2016/velk_2016_2018-01-25_tau_002_fi.html
- Takuusäätiö. 2020. Häpeän murtaminen auttaa hakemaan apua talousongelmiin ajoissa. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 16.11.2020]. Saatavana: <https://www.takuusaatio.fi/hapean-murtaminen-auttaa-hakemaan-apua-talousongelmiin-ajoissa>
- Talous- ja velkaneuvonta. 31.12.2018. Maksuhäiriömerkintä. [Verkkosivu]. [Viitattu 4.3.2020]. Saatavana: https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta/yliVelkaantuminen/maksuhairiomerkinnta.html

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 22.5.2019. Toimeentulo. [Verkkosivu]. [Viitattu 11.1.2020]. Saatavana: <https://thl.fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/toimeentulo>
- Toikko, T. 1997. Psykososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä. Janus 5 (2), 169–188.
- Toimeentulotuki. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 3.9.2020]. Saatavana: <https://stm.fi/toimeentulotuki>
- Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. P. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uud. Laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- University of Maryland School of Social Work. Ei päiväystä. Financial Social Work: An Integrated Approach to Financial Well-Being & Economic Justice. About FSW. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.9.2020]. Saatavana: <https://www.ssw.umaryland.edu/fsw/about-fsw/>
- Viitasalo, K. 2018. Äitien pyrkimykset ja toimintamahdollisuuksien valikko: Käsitteellinen tutkimus äitien taloudellisista toimintamahdollisuuksista. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityö. Väitöskirja. [Viitattu 7.9.2020]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/57201>
- Viitasalo, K. 2019. Mistä taloussosiaalityössä on kyse? Teoksessa: M. Zechner, S. Karjalainen & K. Viitasalo (toim.) Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kokkola: Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, 8–15. [Viitattu 11.9.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7780-1>
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusyhtiö Tammi.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vitikka, I-K. 2013. Nuorena hukkuneet – ylivelkaantuminen nuorten kertomuksissa. [Verkkojulkaisu]. Rovaniemi: Lapin yliopisto, sosiaalityön maisteriohjelma, Pro gradu-tutkielma. [Viitattu 15.9.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201309231274>
- Väisänen, R. & Hämäläinen, J. (toim.) 2008. Aikuissosiaalityö kunnan palvelujärjestelmässä: tutkimus aikuissosiaalityön yleisestä luonteesta, tiedosta ja toiminnasta. [Verkkojulkaisu]. Lappeenranta: Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Oy Socom. 6:2008. [Viitattu 11.9.2020]. Saatavana: http://www.socom.fi/wp-content/uploads/2015/06/Aikuissosiaalityo_kunnan_palvelujarjestelmassa_teaser.pdf

LIITTEET

Liite 1. Esimerkki luokkien muodostamisesta sisällönanalyysin avulla

Liite 2. Työntekijöiden teemahaastattelurunko

Liite 3. Asiakkaiden teemahaastattelurunko

Liite 1. Esimerkki luokkien muodostamisesta sisällönanalyysin avulla

Taulukko 3. Esimerkki aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä.

ALKUPERÄINEN ILMAUS →	PELKISTETTY ILMAUS	ALA-LUOKKA	YLÄ-LUOKKA	PÄÄ-LUOKKA
<p>"Kyllä se on ylipäättään semmosta ihmisen kokonaistilanteen arvioimista, et ens sijainen niin ku tehtävä on kuitenkin niin ku selvittää et mistä ne talousvaikeudet johtuu ja sitten niin kun mun mielestä meillä on on niin kun velvollisuus tavallaan puuttua siihen silhen köyhyyden syyhyn eikä, eikä niin ku ei se oo aina se, että me jaetaan sitä rahaa."</p> <p>"Monimuotoista tukea asiakkaan taloudenhallinnan osalta."</p> <p>"Itse näen sen asiakkaan taloudellisen tilanteen ja sitten niin ku taloudellisen selviytymisen tukemisena ja sitten ohjaamisena, et niin ku tässä talouden hallinnassa."</p>	<p>>Kokonaistilanteen arviointi</p> <p>>Kokonaisvaltainen asiakkaan tukeminen heikossa taloudellisessa tilanteessa</p> <p>>Taloudellisen tilanteen tukeminen ja taloudellisen selviytymisen tukeminen</p> <p>>Varmistetaan asiakkaan taloudellinen toimintakyky</p>	<p>>Työntekijöiden määritelmä taloussosiaalityöstä</p> <p>>Työntekijän kuvaus käytännön taloussosiaalityöstä</p>	<p>Työntekijöiden kuvaus taloussosiaalityöstä</p>	<p>Aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö</p>
<p>"Se on minun mielestä tavoitteellista työskentelyä, jossa niin kun asiakkaan pitää olla mukana ja asiakas on se joka ne omat tavoitteet tietysti siihen määrittää"</p> <p>"Jotkut voi selvitäkin sillä ohjauksella, mut sitten on asiakkaita jolla... joiden kyvyt ei siihen riitä, että sitte voi olla välitystili, joka sitten auttaa."</p>	<p>>Taloussosiaalityö käytännössä</p> <p>>Tavoitteellinen työskentely</p> <p>>Esimerkki asiakkaan erilaisesta tukemisesta</p> <p>>Taloussosiaalityön toteutuminen</p>	<p>>Kuvaus käytännön taloussosiaalityöstä</p>		
<p>"Pääsäännöllä menee sillä nimenomaan ohjauksella velkaneuvontaan tai sitten niin, että asiat on jotenkin vireillä jo velkaneuvonnassa tai velkajärjestelytut on vireillä tai tai... siinä voidaan tehdä jossain määrin yhteistyötä tai niitten tilanteiden selvittämisen osalta"</p> <p>"Niin ku vaikka mä teen paljon toimeentulotukee, niin kyllähän se työ niin kun... kyllä sun täytyy tietää se palvelujärjestelmä, mikä on olemassa tarjolla, että, että osa asiakkaista täytyy ihan oikeesti ohjata mielenterveyden ja ja..."</p> <p>"Edunvalvojat tietysti voi olla myöskin yksi yhteistyötaho. Kyllähän niitä on aika paljon, kun näitä rupee miettimään ja... ja tota niin kun tämmöset just vaikka tota vuokranantajat ja ja nää sähkö- ja vesilaitokset"</p>	<p>>Ohjaus muihin palveluihin</p> <ul style="list-style-type: none"> • Neuvonta taloudellisen avun piiriin • Neuvonta muun avun piiriin <p>>Yhteistyötahot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Edunvalvonta, sähkölaitos, <p>>Yhteistyötahojen kanssa tehtävä työ</p>	<p>>Yhteistyö tuemassa taloussosiaalityötä</p> <p>>Yhteistyön merkitys</p>	<p>Yhteistyön merkitys taloussosiaalityössä</p>	

LIITE 2. Työntekijöiden teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO TYÖNTEKIJÄT

Tutkimuskysymykset:

- 1) Minkälaista on aikuissosiaalityössä tehtävä taloussosiaalityö?
- 2) Miten asiakkaan taloudellista toimintakykyä voidaan tukea ja edistää taloussosiaalityön avuin sosiaalityöntekijän ja asiakkaan näkökulmasta?
- 3) Mitä vähävaraisuus on ja mitä se merkitsee asiakkaalle nykyaikana?
- 4) Millaisia tunteita avun hakeminen heikossa taloudellisessa tilanteessa herättää asiakkaassa?

Taustatiedot

- Mikä on ammattinimikkeesi ja koulutuksesi?
- Kuinka paljon arvioit oman työsi sisältävän taloussosiaalityötä?

Taloussosiaalityön käsite

- Miten selittäisit käsitteen taloussosiaalityö?

Valmiudet taloussosiaalityön toteuttamiseen

- Koetko, että sinulla on riittävästi tietoa ja taitoa taloussosiaalityöstä ja sen menetelmistä?
- Oletko saanut työsi kautta lisäkoulutusta talousneuvontaan? Jos olet saanut, niin millaista?

Taloussosiaalityön menetelmät

- Miten toteutat työssäsi taloussosiaalityötä?
- Käytätkö asiakastyössä taloudenhallinnan avuksi tarkoitettuja verkkopalveluja tai muita materiaaleja (esim. penno.fi). Mitä?
- Koetko, että työssäsi on riittävästi aikaa taloussosiaalityölle?
- Liittykö tekemääsi taloussosiaalityöhön muita yhteistyötahoja?

Taloussosiaalityön merkitys

- Miten koet asiakkaiden suhtautuvan antamaasi taloudelliseen neuvontaan ja ohjaukseen?
- Koetko työntekijänä pystyväsi auttamaan talousongelmaista asiakasta? Miksi/miksi et?
- Millaista on työntekijänä toimia asiakkaiden kanssa, jotka tarvitsevat talousohjausta?
- Millaisia eettisiä ongelmia taloussosiaalityöhön liittyy?

Näkemyksiä vähävaraisuudesta ja sen merkityksistä

- Minkälaiset vähävaraisuutta tuottavat asiat näkyvät aikuissosiaalityön asiakasryhmässä?
- Näkyykö vähävaraisuus asiakkaissa/asiakkaiden olemuksessa?
- Millaisia tunteita avun hakeminen heikossa taloudellisessa tilanteessa herättää asiakkaissa mielestäsi?
- Mitkä asiat mielestäsi vaikuttavat vähävaraisuuteen?

LIITE 3. Asiakkaiden teemahaastattelurunko

HAASTATTELURUNKO ASIAKKAAT

Perustiedot

- Ikä
- Sukupuoli

Taloussosiaalityön tarve

- Kerro vapaasti tilanteesta tai tilanteista, jolloin tarvitsit taloudellista tukea aikuissosiaalityöstä.
- Mikä johti avun tarvitsemiseen?

Aikuissosiaalityöstä haettu apu heikkoon taloudelliseen tilanteeseen

- Koetko saaneesi aikuissosiaalityöstä apua taloudelliseen tilanteeseesi?
- Minkälaista apua sait taloustilanteeseesi aikuissosiaalityöstä?
- Oletko saanut jotain konkreettisia apuvälineitä talouden hallintaan (esim. budjetointitaulukko?)
- Korjautuiko taloudellinen tilanne aikuissosiaalityöstä saadun avun jälkeen?
- Onko sinulla ajatuksia, mitä olisi pitänyt tehdä toisin, että sinua olisi voitu auttaa paremmin?

Vähävaraisuus ja taloussosiaalityö asiakkaan tunteiden näkökulmasta

- Millaisia tunteita vähävaraisuus ja taloussosiaalityön tarve sinussa herättävät?
- Millaisia tunteita avun hakeminen ja saaminen taloudelliseen tilanteeseen aiheutti?
- Miten koit työntekijän suhtautuvan sinuun, kun hait apua taloudellisen tilanteesi vuoksi?
- Jos toivoit erilaista suhtautumista, niin millaista?
- Mitä muuta haluat sanoa haastattelun aiheesta?